

Dr. sc. Nevena Aljinović*

FEMICID: OD NEOLOGIZMA DO POSEBNOG KAZNENOG DJELA

Uvođenje kaznenog djela femicida kao najekstremnijeg oblika kulminacije rodno uvjetovanog nasilja nad ženama izazvalo je toliko polemike i polarizirajućih stavova kao malokoje kazneno djelo do sada. Ta snažna riječ političke konotacije u sebi nosi više od teorijske rasprave o feminizmu jer stremljenje prepoznavanju i definiranju rodno uvjetovanog ubojstva žena. Iako oponenti tvrde da inkorporacija „simboličkog pojma“ femicida kao samostalnog kaznenog djela nema supstantivne koristi na praktičnoj razini jer (samo) nominalno izdvaja već postojeći modalitet počinjenja kaznenog djela teškog ubojstva s istom zapriječenom kaznom, činjenica je da femicid sadrži rodnu komponentu te osvještava postojanje rodne diskriminacije i nasilja nad ženama. Upravo u toj bitnoj odrednici femicida, napose inherentnoj mu rodnoj sastavnici i prisutnosti nasilja nad ženama kao njegove imanentne pertinencije, počiva suštinska distinkcija femicida od kaznenog djela teškog ubojstva. Kazneni zakon kao živi mehanizam i društvena žila kucavica mora držati korak sa suvremenim društvenim danostima te svojom normativnom metamorfozom biti u službi kontemporarnih društvenih potreba. U kontekstu navedenog, pozicioniranje femicida kao kaznenog djela predstavlja važan (is)korak prema uklanjanju povijesno utkanih ‘nejednakih odnosa moći’ između muškaraca i žena, što je jedini put prema postizanju društva egalitarnosti. Cilj je rada analizirati rasprave koje su prethodile i rješenja koja su usvojena u pojedinim europskim zemljama u cilju osvještavanja fenomena femicida i skidanja vela njegove „nevidljivosti“ bilo pozicioniranjem uz bok s kaznenim djelima protiv života i tijela bilo normirajući ga posebnim zakonom. Analiza se temelji na teleološkom tumačenju zakonskih odredbi te normativnoj analizi poredbenih zakonodavstava, uključujući i analizu teorijskih razmatranja vezanih uz tu tematiku.

Ključne riječi: femicid, rodno uvjetovano nasilje, nasilje nad ženama, nejednaki odnosi moći, posebno kazneno djelo

* Dr. sc. Nevena Aljinović, docentica na Katedri za pravne znanosti u forenzici Sveučilišnog odjela za forenzične znanosti, Sveučilište u Splitu; nevena.aljinovic@forenzika.unist.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6557-2796>

1. UVODNO O GENEZI POJMA FEMICIDA

Pojam femicid etimološki je nastao od imenice “žena” i glagola “ubiti” i prijevod je engleskog neologizma *femicide*, koji pak dolazi od latinske imenice *femina* (engl. *female*) i složenice *homicidium* (engl. *homicide*).¹ Prateći genezu nastanka neologizma femicid, pojedini zapisi impliciraju da njegovo prvo korištenje datira iz 19. st., preciznije iz davne 1801., kada je izraz skovao Corry koristeći ga u britanskoj publikaciji kako bi označio „ubojstvo žene“.² Ne sporeći da pojam femicida datira iz 19. st., Douglas ipak sugerira da je pisani izvor koji bi trebalo citirati kada govorimo o prvom korištenju pojma femicida Whartonov pravni leksikon³ iz 1848. godine.⁴ Whartonova definicija preciznije sažimlje pravni sadržaj ubojstva, napose je usredotočena na lišavanje života kao radnju i na spol žrtve kao bitnu odrednicu.⁵ Međutim, pojam femicida ostao je malo poznat i rijetko korišten sve do njegove reintegracije u širi politički kontekst, čemu je pridonijela njegova uporaba od strane Dianne Russell 1976. tijekom postupka na prvom Međunarodnom sudu za zločine protiv žena u Bruxellesu.⁶ U znanstveni diskurs pojam femicid uveden je člankom *Caputi*

¹ Polyzoidou, Vaya, *Does femicide have a place in our Criminal Code?* (Έχει θέση η γυναικοκτονία στον Ποινικό μας Κώδικα), 11. 4. 2022., dostupno na: <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/exei-thesh-h-gynaikoktonia-ston-poiniko-mas-kwdika/> (4. 4. 2024.).

² Corry, John, *A satirical view of London at the commencement of the nineteenth century*. G. Kearsley, Fleet-Street, London, 1801, prema Zara et al. The medicolegal, psycho-criminological, and epidemiological reality of intimate partner and non-intimate partner femicide in North-West Italy: looking backwards to see forwards, *International Journal of Legal Medicine*, vol. 133, br. 4, 2019, str. 1296.

³ Wharton, John Jane Smith, *The Law Lexicon, Or, Dictionary of Jurisprudence: Explaining All the Technical Words and Phrases Employed in the Several Departments of English Law, Including Also the Various Legal Terms Used in Commercial Transactions, Together with an Explanatory as Well as Literal Translation of the Latin Maxims Contained in the Writings of the Ancient and Modern Commentators*, Spettigue and Farrance, 1848.

⁴ Douglas, Carol Anne, Femicide in global perspective. *Off Our Backs*, vol. 31, br. 11, 2001, str. 31. Vidi i Barberet, Rosemary; Baboolal, Aneesa A., *The global femicide problem: Issues and prospects*, u: Ashfort, Chris; Maine, Alexander (ur.), *Research Handbook on Gender, Sexuality and the Law*, Edward Elgar Publishing, 2020, str. 286.

⁵ Rittossa, Dalida; Škorić, Marissabell, Abandoned and forgotten? Violent deaths of previously abused female victims in Croatia. *Pravni vjesnik*, vol. 37, br. 3-4, 2021, str. 12.

⁶ Weil, Shalva, *Research and prevention of femicide across Europe*, u: Weil, Shalva; Corradi, Consuelo; Naudi, Marceline (ur.), *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*, Policy Press North America office, University of Bristol, 2018, str. 5–6. Vidi i Machado, Lia Zanotta. Féminicide: nommer pour exister. Brésil(s) *Sciences humaines et sociales*, vol. 16, br. 1, 2019, toč. 13; Kofou, Elina, Kouta, Christiana, Pavlou, Susana, Shakou, Alexia *Country report on femicide research and data: CYPRUS*. Nicosia: Mediterranean Institute of Gender Studies, 2021, str. 5.

i Russell iz 1990., gdje je prvi put upotrijebljena današnja konfiguracija femicida kao namjernog ubojstva žene od strane muškarca „motiviranog mržnjom, prijezirom, zadovoljstvom ili osjećajem vlasništva nad ženama“.⁷ Godine 1992. Radford i Russell imputirale su femicidu konotaciju seksualnog nasilja koje je za posljedicu imalo smrt žene,⁸ a 1998. Campbell i Runyan femicid proširuju na sva rodno uvjetovana ubojstva žena bez obzira na motiv ili odnos počinitelja sa žrtvom.⁹

Ured Ujedinjenih naroda za droge i kriminal (UNODC) daje široku definiciju femicida kroz razne modalitete njegova počinjenja.¹⁰ Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) pak uspostavlja arhetip femicida svodeći ga na četiri (prepoznatljiva) oblika: intimni femicid, ubojstva počinjena u ime časti, femicid povezan s mirazom i neintimni femicid.¹¹ Europski institut za ravnopravnost spolova (EIGE) opisuje femicid kao „ubojstvo žene od strane intimnog partnera i smrt žene kao rezultat prakse koja je štetna za žene“.¹² Godine 2012. u Beču je, pri Ujedinjenim narodima (UN), na posebnom simpoziju o pitanju definicije pojma ‘femicid’ (koji je rezultirao potpisivanjem Bečke deklaracije o femicidu), naglašeno da bi usvajanje termina ‘femicid’ u međunarodnom i nacionalnom sustavu kaznenog pravosuđa omogućilo razlikovanje tog kaznenog djela od drugih vrsta ubojstava koja nisu rodno uvjetovana.¹³

Inkorporacija pojma femicid u suvremeni rječnik i kazneno zakonodavstvo važna je iz dva aspekata. Prvo, podiže na pijedestal društvenih problema rodni aspekt ubojstava žena kao posljedicu prethodnog zlostavljanja, koje se često

⁷ Caputi, Jane; Russell, Diana, *Femicide: Speaking the Unspeakable, Ms.: The World of Women*, vol. 1, br. 2, 1990, str. 34. Vidi i Mršević, Zorica, *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2014, str. 88; Widjono, Monique, *Conceptualizing Femicide*, u: *Strengthening Understanding of Femicide: Using research to galvanize action and accountability*, Washington DC, 2008, str. 7.

⁸ Vidi Radford, Jill; Russell, Diana E., *Femicide: the Politics of Killing Women*, Twayne Publishers, New York, 1992; Matskidou, Olga, “Femicide”: A legal concept or term of symbolic meaning?, *The Art of Crime*, vol. 11, 2021, str. 177.

⁹ Usp. Campbell, Jacquelyn; Runyan, Carol W., Femicide: Guest Editors’ Introduction, *Homicide Studies*, vol. 2, br. 4, 1998, str. 348; Widjono, *op. cit.* u bilj. 7, str. 7.

¹⁰ Vidi UNODC, *Symposium on Femicide: A Global Issue that Demands Action!*, dostupno na: <https://www.unodc.org/unodc/en/ngos/DCN5-Symposium-on-femicide-a-global-issue-that-demands-action.html> (5. 4. 2024.).

¹¹ WHO, *Understanding and addressing violence against women*, 2012, str. 1–3. Usp. Antonioli, Sasha, *Comparing femicides: Turkey and the European union*, 2022, str. 2, dostupno na: <https://en.rightsagenda.org/wp-content/uploads/2022/06/Antonioli-Comparing-femicides-Turkey-and-the-EU.pdf> (4. 4. 2024.).

¹² EIGE, *Measuring femicide in the EU and internationally: an assessment. European Institute for Gender Equality*, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2021, str. 6.

¹³ UNODC, *op. cit.* u bilj. 10.

minimizira ili čak ignorira. Drugo, naglašava društvenu dimenziju i sustavnu prirodu nasilja često povezanog s društvenim i kulturnim normama koje diskriminiraju žene.¹⁴ Femicid je najekstremnija manifestacija rodne diskriminacije i nasilja nad ženama koja se hrani kroz „stereotipne ostatke patrijarhata, raste u ozračju nejednakosti i duboko ukorijenjenih predrasuda“ te korodira postulate egalitarnog društva.¹⁵ Kao i svaki drugi oblik rodno uvjetovanog nasilja, ono je „izraz patrijarhalne strukture koja se manifestira globalno, bez obzira na teritorijalne posebnosti i različite kontekste“ u kojima se pojavljuje.¹⁶

2. ZAŠTO JE VAŽNO PREPOZNATI I NORMIRATI FEMICID?

Društveni fenomen koji je posljednjih desetljeća dobio prominentno mjesto u javnom mnijenju i političkom diskursu jest “rodno nasilje”.¹⁷ Upravno je rodna konotacija bitna odrednica pojma femicida budući da sukus tog kaznenog djela počiva na rodnoj neravnopravnosti i demonstraciji moći kao strukturnim elementima kaznenog djela, koje kazneni zakoni u većini zemalja tradicionalno tretiraju kao rodno neutralne.¹⁸ Femicid napušta rodnu neutralnost, poglavito čini vidljivim rodno motiviranu odrednicu te uklanja veo prividne

¹⁴ Slično Andre, Marion; Vielle, Pascale, *Sous l'angle de la théorie féministe du droit, comment caractériser les réponses pénales proposées pour lutter contre le féminicide?*, *Master-Finalité justice civile et pénal*, 2022–2023, str. 5.

¹⁵ Vidi govor predsjednice Zastupničkog doma ciparskog parlamenta Annite Dimitriou prije Plenarne sjednice Doma tijekom rasprave „O sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i s njima povezanim pitanjima (amandman) (br. 2) Zakon iz 2022.“ od 7. srpnja 2022., dostupno na: <https://www.pio.gov.cy/ανακρινωθηντα-αρθρο.html?id=29013#-flat> (4. 4. 2024.).

¹⁶ Ruz, Tania Sordo; Hernández, Elena Laporta, *El feminicidio en España: entre el rechazo conceptual y las resistencias político-jurídicas*. *Iberoamérica Social: Revista-red de estudios sociales*, vol. 8, br. 14, 2020, str. 31.

¹⁷ Gómez, José Luis Palacios, *Cuatro consideraciones socioestadísticas para revisar la etiología del feminicidio en España*. *methados. revista de ciencias sociales*, vol. 8, br. 2, 2020, str. 177.

Pojam “spol” odnosi se na biološke razlike između muškaraca i žena, dok se pojam “rod” odnosi na društveno konstruirane identitete, attribute i uloge za žene i muškarce u kontekstu društvenih i kulturnih poimanja te bioloških različitosti koje rezultiraju hijerarhijskim odnosima između žena i muškaraca te raspodjelom moći i prava koja favoriziraju muškarce, a stavlja žene u nepovoljniji položaj. Vidi UN, Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW), *General Recommendation No. 28 on the Core Obligations of States Parties under Article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women*, CEDAW/C/GC/28 (16. prosinca 2010.), para. 5., str. 2, dostupno na: <https://www.refworld.org/legal/general/cedaw/2010/en/77255> (4. 4. 2024.).

¹⁸ Vidi *Oxygono Debate: Femicide*, dostupno na: <https://oxygono.org/en/oxygono-debate-femicide/> (4. 4. 2024.).

neutralnosti iza kojeg se kriju rodno uvjetovana ubojstva žena.¹⁹ Dakle, prepoznavanje i izdvajanje femicida u posebnu kategoriju kaznenog djela usko je povezano s političkom potrebom da se prepozna taj društveni fenomen i da se sagledaju sociokulturni razlozi koji pogoduju rodno uvjetovanom ubojstvu žena.²⁰ S obzirom na navedeno, fenomen femicida u sebi konzumira političku i društvenu konotaciju. Politička dimenzija femicida leži u njegovu naglašavanju rodno uvjetovanog ubojstva žena kao jednog od najtežih napada na ljudska prava kojim se ugrožava moralni integritet žena, njihova sloboda (izbora) i život (bez nasilja).²¹ Društveni aspekt femicida naglašava njegovu kompleksnost i isprepletenost s nizom diskriminatornih čimbenika koji dovode do posebne ranjivosti žena na rodno uvjetovane oblike nasilja, napose integrira različite modalitete ubojstva žena proizašlih iz rodne diskriminacije.²²

3. JE LI FEMICIDU MJESTO U KAZNENOM ZAKONU?

Prepoznavanje i razumijevanje femicida, ne samo simbolično već i na razini kaznenog pravosuđa, preduvjet je za razvoj učinkovitih mjera za njegovo sprječavanje i suzbijanje.²³ Njegovo uključivanje u pravni poredak „danas postaje imperativ više nego ikad jer naglašava podrijetlo, intenzitet i uzrok zločina, a ujedno šalje snažnu društvenu poruku o nužnosti suprotstavljanja patrijarhalnim stereotipima“.²⁴ Označavanje femicida kao posebnog kaznenog djela pridonijet će ostvarenju svrhe kažnjavanja u kontekstu specijalne i generalne prevencije, ali i omogućiti učinkovitije provođenje istrage, pravovremeno otkrivanje počinitelja i motiva počinjenja kaznenog djela te izricanje egzemplarne kazne.²⁵ Istodobno, dragocjen je parametar u suzbijanju tog fenomena,

¹⁹ Usp. Lorenzo Copello, Patricia, Apuntes sobre el feminicidio, *Revista de Derecho Penal y Criminología*, vol. 3, br. 8, 2012, str. 126.

²⁰ EIGE, *op. cit.* u bilj. 12, str. 28.

²¹ Usp. Lorenzo Copello, *op. cit.* u bilj. 19, str. 122; Ravaló Blancas, Patricia (2008). El fenómeno del feminicidio: una propuesta de recategorización, LLILAS, The University of Texas at Austin, str. 16; Bradley, Tamsin, *Preventing, protecting, providing access to justice: How can states respond to femicide?*, Briefing Requested by the DROI Subcommittee, European Parliament, 2021, str. 2.

²² Usp. Lorenzo Copello, *op. cit.* u bilj. 19, str. 122.

²³ Kazolea, Giorgos, Femicide as a racist crime of extreme violence against women (Η Γυναικοκτονία ως ρατσιστικό έγκλημα ακραίας βίας κατά των γυναικών), Cyprus Legal News, od 15. srpnja 2022., dostupno na: http://www.cylegalnews.com/2022/07/blog-post_15.html (4. 4. 2024.).

²⁴ Vidi govor predsjednice Zastupničkog doma Annite Dimitriou prije Plenarne sjednice Doma tijekom rasprave o femicidu, *op. cit.* u bilj. 15.

²⁵ Kazolea, *op. cit.* u bilj. 23. Slično i Lorenzo Copello, *op. cit.* u bilj. 19, str. 129.

ponajprije jer pruža mogućnost njegove službene evidencije.²⁶ Kazneni zakon kao živi mehanizam i društvena žila kucavica mora držati korak sa suvremenim društvenim datostima te svojom normativnom metamorfozom biti u službi kontemporarnih društvenih potreba. U kontekstu navedenog pozicioniranje femicida kao kaznenog djela predstavlja važan (is)korak prema uklonjanju povijesno utkanih 'nejednakih odnosa moći' između muškaraca i žena, što je jedini put prema postizanju društva egalitarnosti. Pri tome treba imati na umu da formulacija femicida ne bude (pre)široka jer takve formulacije nose najviše teškoća u praktičnoj primjeni te potencijalno mogu pokrenuti pitanje ustavnosti zbog nepreciznosti svojeg sadržaja.²⁷ Upravo je pojmovna nepreciznost najčešće imputirana femicidu kao zapreka za njegovu inkorporaciju pod okrilje kaznenog zakona budući da je nepreciznost zakonskog izričaja u koliziji s temeljnim načelom kaznenog prava, načelom zakonitosti. No kako je *Polyzoidou* istaknula, sama definicija femicida precizira da se radi o ubojstvu žene koje *per se* konzumira „rodnu diskriminaciju i nasilje“.²⁸ Stoga, pođemo li od temeljnog načela *nullum crimen nulla poena sine lege certa*, „za zločin koji uključuje definiciju rodno uvjetovanog ubojstva i dodatno ga precizira ne može se reći da je neodređen“, dok „u odnosu na pitanje motiva počinjenja odgovore treba tražiti u načelu krivnje“.²⁹ Izvršnu opservaciju *Polyzoidou* donosi u pogledu dileme predstavlja li standardizacija femicida išta više od *lex imperfecta* budući da je kazna zapriječena za femicid analogna kazni za (teško) ubojstvo. U tom pogledu naglašava da je potrebno *a priori* razmotriti isključenje svih olakotnih okolnosti kod femicida jer ne pridonose specijalnoj prevenciji.³⁰ Konačno, jedinu bojazan koja nas treba brinuti u pogledu inkorporacije femicida pod okrilje kaznenog zakona *Polyzoidou* je savršeno slikovito dočarala riječima: „ako se odlučimo tretirati (rodno uvjetovano) ubojstvo žena kao zasebno kazneno djelo, neka to ne bude dogmatično, poput pranja novca: ne uspijevamo ući u trag predikatnom ponašanju (u slučaju femicida, nasilju

²⁶ Vidi govor predsjednice Zastupničkog doma Annite Dimitriou prije Plenarne sjednice Doma tijekom rasprave o femicidu, *op. cit.* u bilj. 15.

²⁷ Toledo Velásquez, Patsilí, *Leyes sobre femicidio y violencia contra las mujeres. Análisis comparado y problemáticas pendientes*, u: Tipificación del femicidio en Chile. Un debate abierto, Red chilena contra la violencia doméstica y sexual, Santiago de Chile, 2009, str. 46.

²⁸ *Polyzoidou*, *op. cit.* u bilj. 1. Iz navedenog je razvidno da svako ubojstvo žene nije femicid, ali je svaki femicid rodno uvjetovano ubojstvo žene. Dakle, ako nedostaje rodna konotacija kao bitna odrednica bića kaznenog djela femicida, neće se raditi o potonjem kaznenom djelu, nego o (teškom) ubojstvu (ako je ostvaren neki od modaliteta počinjenja teškog ubojstva, npr. ubojstvo bliske osobe ili osobe koju je počinitelj ranije zlostavljao, ranjive osobe itd.).

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.* Iako je isključenje svih olakotnih okolnosti kod femicida dogmatski teško održivo, moguće je valoriziranje otegotnih okolnosti počinjenja femicida kao zapreke za ublažavanje kazne. Tom su se rješenju priklonili malteški i ciparski zakonodavac.

koje mu prethodi) pa stavljamo puni teret (zločina) na kazneno djelo koje je (naj)lakše dokazati. Samo što, za razliku od pranja novca, kada nastupi smrt, nikakva kazna nije dovoljna da matematički precizno ‘ispere’ zlo koje je dolazilo, ali smo ga vješto skrivali ispod tepiha.“³¹

4. NORMATIVNI OKVIR ZA RODNO UVJETOVANO NASILJE I FEMICID U POJEDINIM EUROPSKIM ZEMLJAMA

Konvencija Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (dalje: Istanbulska konvencija) prvi je pravno obvezujući međunarodni instrument usmjeren na sprječavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i djevojčicama.³² Iako su je potpisale sve države članice EU-a, ratificirala ju je većina,³³ a kod potonjih se provedba zakonskih odredbi o sprječavanju i borbi protiv svih oblika nasilja nad ženama i nasilja u obitelji na nacionalnoj razini uvelike razlikuje.³⁴ Tek je nekoliko država Europske unije pokušalo učiniti femicid „vidljivim“ inkorporiravši ga kao posebno kazneno djelo u Kazneni zakoni ili normiravši ga posebnim zakonom (o femicidu). Malta (od 28. lipnja 2022.) i odnedavno Hrvatska (od 14. ožujka 2024.) jedine su zemlje Europske unije koje su femicid pozicionirale pod okrilje Kaznenog zakona. Belgija se opredijelila za opciju donošenja posebnog sveobuhvatnog Zakona o femicidu želeći zadržati rodnu neutralnost kaznenopravnih odredbi. Cipar je pak (7. srpnja 2022.) odredbu o femicidu inkorporirao unutar postojećeg

³¹ *Ibid.* Navedena konstatacija govori u prilog činjenici da naglasak ne bi smio biti na represiji, već na prevenciji femicida, kroz brojne mehanizme zaštite koji trebaju biti učinkoviti i stvarni. Drugim riječima, ne smije se čekati da se femicid dogodi, pa onda reagirati (kažnjavanjem počinitelja), već treba reagirati da se femicid ne dogodi.

³² Usp. Matskidou, *op. cit.* u bilj. 8, str. 177.

³³ Do danas Istanbulsku konvenciju nije ratificiralo pet država članica EU-a (Bugarska, Češka, Mađarska, Litva i Slovačka). Unatoč navedenom Europski je parlament 13. svibnja 2023. izglasao pristupanje EU-a Istanbulskoj konvenciji, a Vijeće EU-a donijelo je 1. lipnja 2023. dvije odluke o sklapanju Istanbulske konvencije u ime EU-a (jednu u odnosu na institucije i javnu upravu EU-a (2023/1075), a drugu u odnosu na pitanja povezana s pravosuđnom suradnjom u kaznenim stvarima, azilom i zabranom prisilnog udaljenja ili vraćanja (2023/1076)), čime je praktički dovršen proces ratifikacije. Dana 1. listopada 2023. Istanbulska konvencija stupila je na snagu za EU. U cilju „premošćivanja“ okolnosti da Konvenciju nisu ratificirale sve članice EU-a Europski je parlament 2024. donio *Direktivu (EU) 2024/1385 Europskog parlamenta i Vijeća od 14. svibnja 2024. o suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u obitelji* sa svrhom da se osigura sveobuhvatan okvir za učinkovito sprečavanje i suzbijanje nasilja nad ženama i nasilja u obitelji u cijelom EU-u (dostupno na: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=OJ:L_202401385).

³⁴ Vidi Schröttle et. al., *Comparative report on femicide research and data in five countries (Cyprus, Germany, Malta, Portugal, Spain)*, FEM-UnitED Project, 2021, str. 13.

Zakona o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, a tom su se rješenju priklonile i pojedine španjolske autonomne zajednice, gdje se odredbe o femicidu mogu pronaći u posebnim zakonima donesenima na regionalnoj razini.

4.1. Malteški pristup normativnom uređenju femicida

Malta je ratificirala Istanbulsku konvenciju 2014., ali je (tek) u travnju 2018. donesen zakon kojim se osigurava implementacija njezinih odredbi.³⁵ U raspravama treba li femicid uvesti kroz odredbe posebnog zakona ili ga inkorporirati unutar odredbi Kaznenog zakona zagovornici potonjeg stajališta smatrali su da takav (is)korak ima jači učinak na podizanje društvene svijesti o pogibeljnosti tog fenomena i njegovo prepoznavanje.³⁶ S druge strane, oponenti nisu bili uvjereni u nužnost takva (is)koraka smatrajući da bi femicid kao posebno kazneno djelo, kojeg je inherentna odrednica rodna komponenta, bio teško dokaziv, što bi u konačnici otežalo, a ne olakšalo borbu protiv takva oblika nasilja.³⁷ Svojedobno je tadašnji ministar pravosuđa *Edward Zammit Lewis* izjavio da bi „uvođenje femicida kao zasebnog kaznenog djela vodilo u neistraženi pravni teritorij“.³⁸ No, „osluškujući pritužbe društva“ te stremeći društvu lišenom rodni stereotipa, vlada je u konačnici prepoznala potrebu za izdvajanjem femicida u posebnu kategoriju kaznenog djela.³⁹

Nacrt izmjena i dopuna Kaznenog zakona jednoglasno je odobren (tek) u trećem i posljednjem čitanju u parlamentu u lipnju 2022.⁴⁰ Navedenim izmjenama i dopunama Kaznenog zakona po prvi se put u malteškoj povijesti u Kazneni zakon uvodi pojam femicid kao rodno uvjetovano ubojstvo žene ili djevojke. Zakonodavac je prepoznao rodno uvjetovano nasilje nad žena-

³⁵ Weil, Shalva; Corradi, Consuelo; Naudi, Marceline, *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*, Policy Press, 2018, str. 129.

³⁶ Vidi Times Malta, *Making the new femicide law work*, 28. ožujka 2024., <https://timesof-malta.com/article/making-new-femicide-law-work.1003735> (4. 4. 2024.).

³⁷ *Ibid.*

³⁸ *Ibid.*

³⁹ Press release from the Ministry for equality, research and innovation and the Ministry for justice and governance, *The Cabinet of Ministers approves important amendments to the Criminal Code regarding femicide*, 3. veljače 2022., dostupno na: <https://www.gov.mt/en/Government/DOI/Press%20Releases/Pages/2022/02/03/pr220149.aspx> (7. 4. 2024.).

⁴⁰ Vidi Cordina, John Paul, *Femicide bill approved unanimously*, Newsbook Malta, 20. lipnja 2022., dostupno na: <https://newsbook.com.mt/en/femicide-bill-approved-unanimously/> (4. 4. 2024.); Agius, Matthew, *Femicide law to be tested in constitutional challenge claiming it is discriminatory*, Malta Independent, 4. travnja 2023., dostupno na: <https://www.independent.com.mt/articles/2023-04-04/local-news/Femicide-law-to-be-tested-in-constitutional-challenge-claiming-it-is-discriminatory-6736250880> (4. 4. 2024.).

ma, odnosno da su žene nerazmjerno više od muškaraca pogođene obiteljskim i međupartnerskim nasiljem.⁴¹ Kazneno djelo femicid smješteno je u Glavu VIII, među kaznena djela protiv osoba, unutar podglave „Namjerna ubojstva“, u čl. 211.A, koji je dodan Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (Zakon br. X iz 2022.) od 28. lipnja 2022.⁴² Prema navedenoj zakonskoj odredbi sud pri odmjeravanju kazne osobi koja je proglašena krivom za rodno uvjetovano ubojstvo ili pokušaj ubojstva ženske osobe **mora** uzeti u obzir postojanje taksativno navedenih okolnosti čije utvrđenje predstavlja zapreku za ublažavanje kazne, osobito je li ubojstvo ili pokušaj ubojstva:

- a) posljedica nasilja počinjenog od strane intimnog partnera s kojim je žrtva bila ili je još uvijek u vezi, ili se radi o žrtvi koja je bila ili je još uvijek bračni drug počinitelja; ili
- b) rezultat nasilja od strane člana ili članova obitelji; ili
- c) počinjeno iz razloga mizoginije; ili
- d) počinjeno iz razloga časti, ili ugleda obitelji, ili iz razloga povezanih s vjerskim ili kulturnim uvjerenjima ili praksama; ili
- e) počinjeno iz razloga koji se temelje na rodu (*gender*) žrtve, ili rodnom identitetu, ili spolu (*sex*) ili seksualnoj orijentaciji; ili
- f) počinjeno kao rezultat seksualnog nasilja ili čina seksualne prirode; ili
- g) počinjeno zato što se žrtva bavila prostitucijom, ili je bila predmet seksualnog iskorištavanja, ili je bila žrtva trgovine ljudima u svrhu seksualnog iskorištavanja.⁴³

Tom izmjenom svi slučajevi rodno uvjetovanih ubojstava ili pokušaja ubojstva žena obvezuju suce na uzimanje u obzir femicidnih okolnosti kao zapreke za ublažavanje kazne.⁴⁴ Također, Zakonom o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona u čl. 227., koji normira „opravdavajuće razloge“ prouzročenja smrti, umetnuta je rečenica pod točkom c) u kojoj se navodi da usmrćenje počinjeno pod „utjecajem trenutne strasti ili duševne uznemirenosti“ ne može biti opravdavajuće u slučajevima femicida iz čl. 211.A Kaznenog zakona bez

⁴¹ Vidi Times Malta, *op. cit.* u bilj. 36.

⁴² Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz 2022. (Zakon br. X), Glasnik vlade Malte, br. 20 882, 28. lipnja 2022., dostupno na: <https://legislation.mt/eli/act/2022/10/mlt> (4. 4. 2024.).

⁴³ Kodići Kriminalni, Biex jemenda u jikkonsolida l-ligijiet penali u l-ligijiet ta' proċedura kriminali, dostupno na: <https://legislation.mt/eli/cap/9> (4. 4. 2024.).

Kako je razvidno, Kazneni zakon ne sadrži definiciju femicida niti definira rodno uvjetovano ubojstvo, ali je rodna komponenta i spolno opredjeljenje žrtve, *inter alia*, otegotna okolnost prilikom odmjeravanja kazne kod kaznenih djela protiv tjelesne cjelovitosti (čl. 214. – čl. 222.), kaznenih djela prijetnje, nasilnog ponašanja i uznemiravanja (čl. 249. – čl. 251C.) te kaznenih djela protiv opće sigurnosti (ljudi) i imovine (čl. 311. – čl. 325.).

⁴⁴ Usp. Borg, Francesco, *Approvat l-abbozz ta' ligi dwar il-femicidju*, 21. lipnja 2022., dostupno na: <https://one.com.mt/approvat-l-abbozz-ta-ligi-dwar-il-femicidju/> (4. 4. 2024.).

obzira na motiv ili okolnosti počinjenja djela, a što se prije koristilo kao uspješna linija obrane u slučajevima obiteljskog nasilja i ubojstava.⁴⁵ Dakle, rodno uvjetovano ubojstvo žene više se ne može smatrati „opravdavajućim“ usmrćenjem, odnosno ne može se „opravdati“ kao „zločin iz strasti“.⁴⁶

Kako je razvidno, inkorporacija femicida u Kazneni zakon donijela je tri noviteta: (1) taksativno se navodi popis femicidnih okolnosti postojanje kojih predstavlja zapreku za ublažavanje kazne počinitelju rodno uvjetovanog ubojstva ženske osobe (čl. 211.A); (2) postojanje femicidnih okolnosti postaje zapreka za ublažavane kazne i kod pokušaja rodno uvjetovanog ubojstva ženske osobe (čl. 211.A), te (3) rodno uvjetovano ubojstvo bit će isključeno iz kvalifikacije opravdavajućih razloga kod usmrćenja počinjenog u stanju trenutne strasti (čl. 227. toč. c).⁴⁷

Oponenti smatraju da su nove zakonske odredbe o femicidu nespojive s dva ustavna načela, napose sa zabranom diskriminacije i s pravom na pošteno suđenje. Ističu da rodna komponenta kao nužna odrednica kaznenog djela femicida potencijalno sadrži element diskriminacije te krši čl. 14. (Europske) Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (dalje: EKLJP),⁴⁸ koji zabranjuje diskriminaciju u uživanju prava i sloboda po bilo kojoj osnovi, uključujući i diskriminaciju temeljenu na spolu žrtve (ubojstva).⁴⁹ Svoje uvjerenje

⁴⁵ Slično Taylor, Alice, *Malta crackdown on femicide faces first test*, Metsola reacts, 25. studenog 2022., dostupno na: <https://www.euractiv.com/section/politics/news/malta-crackdown-on-femicide-faces-first-test-metsola-reacts/> (4. 4. 2024.).

⁴⁶ Usp. Cordina, *op. cit.* u bilj. 40.

Opravdavajući razlozi usmrćenja (engl. *excusable homicide*) bili bi analogni situacijama privremene duševne poremećenosti u hrvatskom zakonodavstvu, kada se dovodi u pitanje ubojivost počinitelja koja može biti privremeno smanjena uslijed stanja jakih afekata, kao što je ljubomora. Naime, odredba čl. 227. c) malteškog Kaznenog zakona normira opravdavajuće razloge ako je usmrćenje počinjeno „pod neposrednim utjecajem strasti ili duševne uznemirenosti zbog koje, u trenutku počinjenja kaznenog djela, osoba nije bila u stanju shvatiti značenje svojih postupaka (...). Radi se o usmrćenju „počinjenom zbog ‘uzavrele krvi’, a ne zato što je postojala namjera prouzročenja smrti ili nanošenja teške tjelesne ozljeda“, pri čemu počinitelj „nije mogao razumno razmotriti posljedice svoga djela“. Međutim, usmrćenje iz čl. 227. c) nije opravdavajuće ako je počinjeno pod bilo kojom femicidnom okolnošću navedenom u čl. 211.A Kaznenog zakona. Više o ispričavajućim razlozima kod usmrćenja u malteškom kaznenom zakonodavstvu vidi Ganado, Alberto, *Excusable Homicide A note on the historical development of Art:23 3 of the Criminal Code*, L-Università ta Malta, str. 102–110, dostupno na: https://www.um.edu.mt/library/oar/bitstream/123456789/69226/1/Excusable_homicide_a_note_on_the_historical_development_of_Art_233_of_the_Criminal_Code_1946.pdf (18. 9. 2024.).

⁴⁷ Usp. Press release from the Ministry for equality, research and innovation and the Ministry for justice and governance, *op. cit.* u bilj. 39.

⁴⁸ MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.

⁴⁹ Usp. Borg, Victor Paul University of Malta report on femicide makes unconstitutional criminal law recommendations, JoirnalismPlus, 28. studenog 2022., dostupno na: <https://victorborg.com/femicide-report-malta-criminal-law-recommendations-human-rights> (4. 4. 2024.).

temelje na konstataciji da se u nizu okolnosti ako je žrtva žena, a počinitelj muškarac, sadašnji ili bivši partner, ili bilo koji član obitelji, prema malteškom zakonu radi o teškom obliku ubojstva i počinitelj se ne može pozvati na privremenu duševnu poremećenost. Međutim, ako je žrtva u istovjetnim okolnostima muškarac, neće se raditi o teškom obliku kaznenog djela i počinitelju se može uzeti u obzir privremena duševna poremećenost (izazvana iznenadnom/trenutnom strašću ili duševnim uznemirenjem) kao olakotna okolnost pri odmjeravanju kazne.⁵⁰ Pravni kritičari inkorporacije femicida skloni su isticati da je za ubojstvo ionako bila predviđena kazna doživotnog zatvora i da sudovi pri odmjeravanju i izricanju kazne moraju uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, stoga nije bilo potrebe stvarati diskriminirajući zakon „sve u ime slanja poruke ili mijenjanja patrijarhalnih stavova“.⁵¹

Analogne bojazni pojavile su se i prilikom javnog diskursa o uvođenju femicida u hrvatsko kazneno zakonodavstvo. Međutim, takva doktrina upućuje na suštinsko nerazumijevanje potrebe uvođenja femicida kao posebnog kaznenog djela. Naglasak, naime, nije na težini sankcije, koja je, s obzirom na to da se radi o rodno uvjetovanom modalitetu teškog ubojstva, (ionako) propisana u najdužem trajanju. Naglasak je na prepoznavanju tog fenomena, koji zaslužuje biti izdvojen u posebnu kategoriju upravo zbog imanentne mu rodne komponente. Sukus te intencije jest učiniti femicid „vidljivim“ kako bi se uklonio veo prividne neutralnosti odredbi iza kojih se kriju rodno uvjetovana ubojstava žena. Potrebno je supstancijalno razumijevanje tog fenomena kako bi se shvatili njegovi uzroci, trendovi i kako bi se pronašli učinkoviti alati za njegovo preveniranje, odnosno kako bi se poduzele mjere prije stvaranja „femicidnog ozračja“. U konačnici za žrtve femicida indolentna je visina zapriječene kazne ako je, *in vita*, izostala stvarna i učinkovita zaštita od rodno utemeljenog nasilja.

4.2. Ciparski pristup normativnom uređenju femicida

Cipar je 2017. ratificirao Istanbulsku konvenciju te je na pijedestal društvenih problema postavio prevenciju i borbu protiv svih oblika nasilja nad ženama i djevojčicama. Kao glavni prioritet odredio je rodno osviještenu politiku kako bi stvorio rodno osjetljiv politički, ekonomski i društveni okvir.⁵² U skladu s odredbama Istanbulske konvencije 2021. donesen je Zakon o sprje-

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ *Ibid.*

⁵² Vidi *Cyprus leads in Europe with anti-femicide law*, 5. listopada 2023., dostupno na: <https://knews.kathimerini.com.cy/en/news/cyprus-leads-in-europe-with-anti-femicide-law#:~:text=%22The%20law%20was%20the%20first,imposing%20sentences%22%2C%20he%20stressed> (5. 4. 2024.).

čavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i s njim povezanim pitanjima (dalje: Zakon br. L 115(I) iz 2021.),⁵³ kojim je proširen pravni okvir na sve oblike rodno uvjetovanog nasilja nad ženama.⁵⁴ Vođen željom inkorporacije femicida kao rodno uvjetovanog ubojstva žene, u Cipru su 2021. podnesena dva prijedloga izmjena postojećih zakonskih odredbi. Prvi se prijedlog odnosio na izmjenu Kaznenog zakona, a drugi na izmjenu Zakona br. L 115(I) iz 2021.⁵⁵

Prvim prijedlogom predložena je izmjena Kaznenog zakona kako bi se inkorporiralo kazneno djelo femicida kao samostalno kazneno djelo u odredbi čl. 208a.⁵⁶ Predmetna odredba sankcionirala bi kaznom doživotnog zatvora ubojstvo žene kao posljedicu: (a) nasilja od strane intimnog partnera; (b) mučenja i mizoginije; (c) ubojstva iz časti, vjerskih uvjerenja, sakaćenja ženskih spolnih organa i religijske genitalne prakse; (d) seksualne orijentacije i/ili rodnog identiteta; (e) seksualnog iskorištavanja, trgovine ljudima, trgovine drogom i organiziranog kriminala; (f) odnosa ovisnosti, povjerenja ili utjecaja koji stvara ranjivost; (g) korištenja nasilja za postizanje spolnog odnosa; (h) sudjelovanja u obiteljskom nasilju te (i) ciljanje upotrebe nasilja nad ženama, u kontekstu oružanih sukoba. Također je predloženo pojmovno određenje „intimnog partnera“ (koji se odnosi na sadašnjeg ili bivšeg partnera koji je dijelio ili dijeli isto prebivalište sa žrtvom) i pojma „žena“ (koji uključuje i djevojke mlađe od osamnaest godina). Prema obrazloženju uz prvi prijedlog navedeno je da će uspostava posebnog kaznenog djela s jedne strane doprinijeti učinkovitijem sankcioniranju počinitelja, a s druge će strane pridonijeti iskorjenjivanju uvriježene percepcije da je nasilje nad ženama društveno prihvatljiv i neizbježan fenomen.⁵⁷ Uvođenje pojma femicida kao rodno uvjetovanog ubojstva žene od strane muškarca nužno je i za učinkovito istraživanje i procesuiranje

⁵³ Zakon o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i s njima povezanim pitanjima iz 2021.,

Zakon 115(I) iz 2021. br. 4841, 13. svibnja 2021., dostupno na: https://www.cylaw.org/nomoi/arith/2021_1_115.pdf (4. 4. 2024.).

⁵⁴ Schröttle et. al., *op. cit.* u bilj. 34, str. 13; Pavlou, Susana Elisa; Shakou Alexia, *Policy Brief on Femicide Prevention: CYPRUS*, Mediterranean Institute of Gender Studies, Nicosia, Cyprus, 2022, str. 7.

⁵⁵ Vidi Izvješće saborskog Pravnog odbora o prijedlozima zakona „Kazneni zakon (izmjena) (br. 5) Zakon iz 2021.“ i Zakona o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i s njima povezanim pitanjima (izmjena) (br. 2) Zakon iz 2022.“ (dalje: Izvješće), dostupno na: <https://www.parliament.cy/images/media/redirectfile/232128.pdf> (3. 5. 2024.).

⁵⁶ Prijedlog izmjena i dopuna Kaznenog zakona, 30. rujna 2021., dostupno na: <https://www.nomoplatform.cy/wp-content/uploads/2021/10/23.02.062.160-2021-O-peri-Pinikou-Kodika-1.pdf> (3. 5. 2024.).

⁵⁷ Izvješće, *op. cit.* u bilj. 55, str. 4.

počinitelja mizoginih zločina nad ženama⁵⁸ u ozračju „sve intenzivnijeg kriminološkog i antropološkog fenomena femicida“.⁵⁹

Drugim prijedlogom izmjena zakona predložene su izmjene i dopune posebnog Zakona br. L 115(1) iz 2021., unutar kojeg bi se inkorporirala odredba o femicidu u čl. 10a. Predloženom odredbom „prouzročenje smrti žene nezakonitim činom ili propustom“ smatra se femicidom te podliježe kazni doživotnog zatvora „pod uvjetom da nezakoniti propust predstavlja kažnjivi nehaj neizvršavanja dužnosti, iako ne postoji namjera prouzročenja smrti“ (st. 1.). U st. 2. predmetne odredbe taksativno su navedene okolnosti koje će sud uzeti u obzir kao otegotne prilikom odmjeravanja i izricanja kazne, naročito ako je smrt nastupila kao posljedica: a) nasilja od strane intimnog partnera; b) mizoginog mučenja ili nasilja; c) obiteljskog nasilja; d) korištenja nasilja iz razloga časti; e) korištenja nasilja iz razloga vjerskih uvjerenja; f) nasilja zbog seksualne orijentacije ili rodnog identiteta; g) počinjenja kaznenog djela sakaćenja ženskih spolnih organa; h) uporabe nasilja u svrhu ili u kontekstu seksualnog iskorištavanja i/ili trgovine drogom i/ili organiziranog kriminala; i) uporabe nasilja radi postizanja nedopuštenog odnosa te j) ciljane uporabe nasilja nad ženama u kontekstu oružanih sukoba. Dakle, prema predloženoj odredbi, počinitelju kaznenog djela prouzročenja smrti žene bila bi izrečena kazna doživotnog zatvora, a sud bi pri odmjeravanju i izricanju kazne trebao ocijeniti kao otegotnim okolnost da je smrt nastupila kao posljedica jedne od taksativno navedenih okolnosti.⁶⁰ Prema obrazloženju uz drugi prijedlog navedeno je da se uvođenjem femicida kroz odredbe posebnog zakona bolje postiže željena svrha i nastojanje države da ukloni sve prepreke koje ženama uskraćuju ravnopravno uživanje njihovih prava.⁶¹ Navedenim izmjenama rodno uvjetovana ubojstva žena postat će sastavni dijelovi objektivnog bića kaznenog djela te otegotne okolnosti pri izricanju kazne za prouzročenje smrti žene protupravnim činjenjem ili nečinjenjem.⁶²

⁵⁸ *Ibid.*, str. 5.

⁵⁹ *Ibid.*, str. 3.

⁶⁰ Naime, ciparski zakonodavac predviđa kaznu doživotnog zatvora za razna kaznena djela (ubojstvo, pokušaj ubojstva, piratstvo, silovanje, spolno uznemiravanje/zlostavljanje, kvalificirane oblike razbojništva, krivotvorenje novca i dr.), no njezino je izricanje, prema odredbi čl. 29. Kaznenog zakona, obligatorno samo za kaznena djela ubojstva s prednamjerom (čl. 203.) i veleizdaju (čl. 36. i čl. 37.). U ostalim slučajevima, ako je za kazneno djelo propisana kazna doživotnog zatvora ili druga kazna zatvora, sud ima diskrecijsko pravo odmjeriti kaznu u određenom trajanju, odnosno izreći i blažu kaznu s obzirom na sve okolnosti slučaja. Iz navedenog je razloga važno (sudsko) valoriziranje otegotnih okolnosti počinjenja femicida koje su od utjecaja na visinu izrečene kazne. Vidi Clerides, Alexandros *Ισόβια Φυλάκιση στην Κυπριακή Δημοκρατία*, Philenews, 13. kolovoza 2022., dostupno na: <https://www.philenews.com/apopsis/article/470739/isovia-filakisi-stin-kipriaki-dimokratia/> (18. 9. 2024.).

⁶¹ Izvješće, *op. cit.* u bilj. 55, str. 5.

⁶² *Ibid.*, str. 8.

U odnosu na prvi prijedlog izmjena Kaznenog zakona javni diskurs nije bio lišen kritika da notorno simboličkom pojmu femicida nema mjesta u Kaznenom zakonu budući da su ponašanja koja bi se mogla okarakterizirati femicidom već učinkovito regulirana unutar postojećih odredbi ciparskog Kaznenog zakona.⁶³ Naime, odredbe čl. 203. st. 1. te čl. 205. Kaznenog zakona, koje reguliraju kazneno djelo (teškog) „ubojstva s prednamjerom“, odnosno (običnog) ubojstva, analogno su primjenjive i na pravno pitanje femicida, posebno jer je za oba oblika ubojstva zapriječena kazna doživotnog zatvora.⁶⁴ Iz navedenog razloga rasprava o femicidu s pravnog aspekta nema nikakav supstancijalni sadržaj, a eventualno prepoznavanje femicida imalo bi tek „simbolično značenje, bez ikakve koristi na praktičnoj razini“.⁶⁵ Izražene su bojazni da bi rodna determinanta mogla stvoriti dodatne probleme u dokaznom postupku jer se kao sastavni element kaznenog djela (*actus reus*) dodaju bitno novi elementi, koji će, umjesto da olakšaju, otežati dokazivanje takva zločina.⁶⁶ Upravo iz navedenog razloga predstavnik Pravne službe Republike predložio je da se umjesto s izmjenama Kaznenog zakona ide s izmjenama odgovarajućeg posebnog Zakona br. L 115(1) iz 2021.⁶⁷ na način da se u slučajevima ubojstva žena rodno uvjetovano nasilje smatra otegotnom okolnošću koja se uračunava počinitelju prilikom odmjerenja i izricanja kazne. Međutim, pojedini stručnjaci iz područja kaznenog prava smatrali su da bi femicid „dobio više na snazi“ kao zasebno kazneno djelo pod okriljem Kaznenog zakona⁶⁸ budući da postojeće odredbe o ubojstvu ne odražavaju rodnu dimenziju te pojave.⁶⁹

Parlamentarni odbor za pravo, pravosuđe i javni red (*The Parliamentary Committee on Legal Affairs, Justice and Public Order*) odlučio je drugi prijedlog zakona s izvješćem uputiti na plenarnu sjednicu tog tijela.⁷⁰ Dana 3. ožujka 2022. predsjednica parlamenta *Annita Dimitriou* podnijela je Prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i srodnim pitanjima iz 2021. (dalje: Zakon br. L

⁶³ Orphanos, Savvas, *Why the objectionable term “femicide” should not be adopted in the Greek and Cypriot criminal code* (Γιατι δεν πρεπει να υιοθετηθει ο αδοκιμος ορος της «γυναικοκτονιας» («femicide») στον ελληνικο και κυπριακο ποινικο κωδικα), str. 1, dostupno na: https://www.academia.edu/60567842/γιατι_δεν_πρεπει_να_υιοθετηθει_ο_αδοκιμος_ορος_της_γυναικοκτονιας_femicide_στον_ελληνικο_και_κυπριακο_ποινικο_κωδικ (3. 5. 2024.).

⁶⁴ *Ibid.*, str. 2.

⁶⁵ *Ibid.* Vidi i Melissaris, Manolis, *Femicide and the rule of law*, *The Art of Crime*, vol. 12, 2022, str. 300.

⁶⁶ Izvješće, *op. cit.* u bilj. 55, str. 7.

⁶⁷ *Ibid.*, str. 7.

⁶⁸ *Ibid.*, mišljenje prof. Charalambos Papacharalambous, str. 10.

⁶⁹ *Ibid.*, mišljenje predstavnice Mediteranskog instituta za društvene i rodne studije, str. 11.

⁷⁰ *Ibid.*, str. 18.

117(1) iz 2022.).⁷¹ Dana 7. srpnja 2022. ciparski je parlament s 38 glasova za i 4 protiv usvojio Zakon br. L 117(1) iz 2022., čime je femicid priznat kao posebno kazneno djelo, koje se razlikuje od (običnog i teškog) ubojstva i predstavlja oblik rodno uvjetovanog nasilja nad ženama. Ostale relevantne zakonske odredbe koje reguliraju prevenciju i borbu protiv rodno uvjetovanog nasilja na Cipru sadržane su u Kaznenom zakonu.

4.3. Belgijski pristup normativnom uređenju femicida

Belgija je 2016. ratificirala Istanbulsku konvenciju, no njezina je provedba bila spora, velikim dijelom i zbog nevidljivosti nasilja nad ženama.⁷² U lipnju 2022. ministar pravosuđa dostavio je na mišljenje Vrhovnom vijeću pravosuđa (*Conseil supérieur de la Justice*, dalje: CSJ) preliminarni nacrt Zakona o prevenciji i borbi protiv feminocida⁷³ i rodno uvjetovanih ubojstava. U rujnu 2022. predstavljen je Nacrt prijedloga Zakona o sprječavanju i borbi protiv feminocida i rodno temeljenih ubojstava, u kojem je CSJ izrazilo stav da femicid, rodno uvjetovana ubojstva i nasilje koje im može prethoditi zaslužuju pozornost na svim razinama s ciljem razvoja odgovarajućih politika u kontekstu prevencije i kaznenog progona.⁷⁴ No iako je istaknuo važnost podizanja društvene svijesti o

⁷¹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji i s njima povezanim pitanjima iz 2021., Zakon 117(I) iz 2022. br. 4904, 22. srpnja 2022., dostupan na: https://www.cylaw.org/nomoi/arith/2022_1_117.pdf (3. 5. 2024.).

⁷² Vidi D'Hooghe, Vanessa, *3 choses à savoir sur la Convention d'Istanbul*, Magazine Axelle média féministe belge, 15. studenog 2017., dostupno na: <https://www.axellemag.be/3-choses-a-savoir-convention-distanbul/> (3. 5. 2024.); Forrez, Sophie, *La Convention d'Istanbul un nouvel instrument de la lutte contre la violence à l'égard des femmes: Impact sur le droit belge, impact sur le terrain* (ur. Verbrouck, Céline), Bruxelles, Intact Asbl, 2017, str. 3.

⁷³ Belgijski zakonodavac koristi pojam feminocid. Neki autori smatraju da postoji suštinska razlika između pojmova femicid i feminocid, iako su navedeni pojmovi po naravi komplementarni. Dok femicid predstavlja rodno uvjetovana ubojstva žene, pojam feminocid, pored navedenog, uključuje i dimenziju institucionalne pasivnosti, odnosno nemara od strane država da spriječi takva postupanja i kazni počinitelje. Dakle, pojam feminocid uključuje ne samo pojedinačnu odgovornost počinitelja (femicid) već sadrži i institucionalnu suodgovornost države zbog neučinkovitosti u pogledu sprječavanja i kažnjavanja te vrste zločina. Izraz feminocid početkom 1990-ih skovala je meksička antropologinja i feministica Marcela Lagarde y de los Ríos kako bi skrenula pozornost na pasivnost države u suzbijanju nasilja nad ženama, ponajprije na propust u provođenju istraga kaznenih djela rodno uvjetovanih ubojstava žena i sankcioniranju počinitelja. Vidi Andre, Marion, *op. cit.* u bilj. 14, str. 5; Laurenzo Copello, *op. cit.* u bilj. 19, 126–127; Corn, Emanuele, *La revolución tímida: El Tipo de femicidio introducido en Chile por la Ley N° 20.480 desde una perspectiva comparada*. Revista de derecho (Coquimbo), vol. 21, br. 2, 2014, str. 104–106.

⁷⁴ Conseil supérieur de la Justice, *Note-Avant-projet de loi sur la prévention et la lutte contre les féminicides et les homicides fondés sur le genre*, Approuvée par la Commission

toj problematici, CSJ je smatrao da je nužno zadržati i rodnu neutralnost zakonskih odredbi. Kako navodi, „žrtve u identičnim okolnostima zaslužuju jednaku zaštitu bez obzira na to jesu li žene, muškarci ili nebinarne osobe“, jer bi privilegiranje pojedinih kategorija žrtava pružanjem bolje zaštite moglo dovesti do „nesuglasja s načelom jednakosti i potencijalne diskriminacije“.⁷⁵ Belgijski zakonodavac stoga je odlučio ne inkorporirati femicid kao posebno kazneno djelo pod okrilje Kaznenog zakona želeći sačuvati načelo jednakosti predviđeno belgijskim Ustavom,⁷⁶ smatrajući da „femicid može biti vrlo koristan pojam za podizanje društvene svijesti o ovom problemu, ali ne i instrument kaznenog zakonodavstva“.⁷⁷ Dakle, Belgija se nije opredijelila za inkorporaciju femicida u Kazneni zakon, ali je rodno uvjetovanom nasilju posvetila veću pozornost u (novom) Kaznenom zakonu. Primjerice, rodno uvjetovano nasilje postalo je otegotna okolnost u svim štetnim radnjama (franc. *faits préjudiciables*).

Krajem listopada 2023. u Bruxellesu belgijski je parlament jednoglasno usvojio Nacrt prijedloga Zakona o sprječavanju i borbi protiv feminicida, rodno uvjetovanih ubojstava i nasilja koje im prethodi, simbolički nazvanog Zakon o feminicidu (*Loi Féminicide*).⁷⁸ Navedenim je Belgija postala prva europska država koja je učinila revolucionarni iskorak u načinu borbe protiv femicida usvojivši okvirni (sveobuhvatni) zakon kojim precizira koncept femicida i nasilja nad ženama koje mu prethodi, postavlja konkretne alate za borbu protiv femicida, omogućuje prikupljanje statističkih podataka te poboljšava prava i zaštitu žrtava.⁷⁹ Također uključuje pojam rodno uvjetovanog ubojstva,

d'avis et d'enquête réunie (CAER) le septembre, str. 7, dostupno na: <https://csj.be/admin/storage/hrj/note-fr-feminicide.pdf> (3. 5. 2024.).

⁷⁵ *Ibid.*, str. 7.

⁷⁶ Usp. Andre, Vielle, *op. cit.* u bilj. 14, str. 46.

⁷⁷ De Herdt, Jeroen; Rozie, Joëlle; Vandermeersch, Damien, *Femicide als afzonderlijk misdrijf in het Strafwetboek : een sterk wapen of “une fausse idée”?*, N. C., 2022, prema Andre, Vielle, *op. cit.* u bilj. 14, str. 52.

⁷⁸ Zakon o sprječavanju i suzbijanju feminicida, rodno uvjetovanih ubojstava i nasilja (Loi sur la prévention et la lutte contre les féminicides, les homicides fondés sur le genre et les violences), 13. srpnja 2023., dostupno na: https://etaamb.openjustice.be/fr/loi-du-13-juillet-2023_n2023044133.html (1. 4. 2024.). Vidi Droits des femmes, *Adoption de la loi #StopFéminicide: la Belgique, premier pays européen à se doter d'une loi globale contre les féminicides*, 29. listopada 2022., dostupno na: <https://sarahschlitz.be/adoption-de-la-loi-stopfeminicide-la-belgique-premier-pays-europeen-a-se-doter-dune-loi-globale-contre-les-feminicides/> (1. 4. 2024.).

⁷⁹ Mourgere, Isabelle, *Loi “Stop féminicide” en Belgique: une première en Europe*, Terriennes, 5. srpnja 2023., dostupno na: <https://information.tv5monde.com/terriennes/loi-stop-feminicide-en-belgique-une-premiere-en-europe-2653107#:~:text=Le%20Parlement%20belge%20a%20adopt%C3%A9,abstention%20de%20la%20N%20DVA.> (1. 4. 2024.). Vidi i Andre, Vielle, *op. cit.* u bilj. 14, str. 54.

koji bi se primjenjivao na kaznena djela protiv LGBTQ+ osoba.⁸⁰ Zakon sadrži i odredbe o boljoj edukaciji sudaca i policijskih službenika o rodno uvjetovanom nasilju kako bi (bolje) razumjeli koncept ciklusa nasilja i imali više empatije za žrtve⁸¹ te kako bi ovladali novim alatima za borbu protiv nasilja koje prethodi femicidu.

Zakonom je usvojena službena definicija femicida kao „namjernog ubojstva žene zbog njezina roda ili smrt žene koja je rezultat prakse koja uzrokuje štetu ženama, bilo da je riječ o namjernom ubojstvu ili štetnoj praksi koju je počinio partner, član obitelji ili treća osoba“ (čl. 4. st. 2.). To homogeniziranje pojma na nacionalnoj razini omogućilo je separaciju rodno uvjetovanih ubojstva žena od ostalih oblika ubojstava. Nadalje, zakon razlikuje nekoliko kategorija femicida: intimni femicid (počinjen od strane bračnog ili izvanbračnog druga ili životnog partnera), neintimni femicid (počinjen od strane treće osobe, npr. ubojstvo žene u mreži prostitucije), neizravni femicid (npr. nenamjerno prouzročenje smrti žene uslijed prisilnog pobačaja ili genitalnog sakaćenja ženskih spolnih organa) i rodno uvjetovano ubojstvo (npr. ubojstvo transrodnog muškarca). Preciziraju se oblici nasilja kojima žene mogu biti izložene, a koji mogu prethoditi femicidu, kao što su psihičko, fizičko ili seksualno nasilje te prisilna kontrola. „Rodna perspektiva“ (franc. *perspective de genre*) po prvi se put zakonski definirana, što omogućuje njezinu primjenu prilikom donošenja i provedbe bilo koje odluke, politike ili mjere koja se odnosi na područje primjene tog zakona (čl. 6.).⁸² Zakon sadrži posebne odredbe o prikupljanju podataka o femicidu jer „mjeriti znači znati“.⁸³ Drugim riječima, prikupljanjem statističkih podataka stječe se predodžba o razmjeru problema i njegovim karakteristikama, s tendencijom jačanja prevencije femicida.⁸⁴ Zakon o femicidu stoga uključuje tri vrste mjerenja:

1. Svake godine Institut za ravnopravnost žena i muškaraca (dalje: Institut)⁸⁵ objavit će izvješće koje će sadržavati statističke podatke vezane uz femicid i rodno uvjetovana ubojstva, karakteristike žrtava, počinitelja i odnos između žrtve i počinitelja (čl. 9.).

⁸⁰ Plesea, Ioana, *Belgium adopts historic law against femicide*, The Brussels Time, 2. srpnja 2023., dostupno na: <https://www.brusselstimes.com/580887/belgium-adopts-historic-law-against-femicide> (1. 4. 2024.).

⁸¹ Wernaers Camille, Sarah Schlitz: „*La société civile a permis de politiser la question des féminicides*“, Magazine Axelle média féministe belge, 9. prosinca 2022., dostupno na: <https://www.axellemag.be/sarah-schlitz-projet-loi-feminicides/> (3. 5. 2024.).

⁸² Vidi Conseil supérieur de la Justice, *op. cit.* u bilj. 74, str. 7.

⁸³ Vidi Droits des femmes, *op. cit.* u bilj. 78.

⁸⁴ *Ibid.*

⁸⁵ Institut za ravnopravnost žena i muškaraca (L'Institut pour l'égalité des femmes et des hommes) osnovan je zakonom od 16. prosinca 2002. (Loi du 16 décembre 2002).

2. Institut, koji je ujedno nadležan i za obradu podataka, svake dvije godine objavit će studiju o femicidima posebno orijentiranu na prevalenciju različitih kategorija i vrsta femicida, njegovu kretanju tijekom vremena i poduzetim mjerama za suzbijanje te pojave. Također će sadržavati relevantne podatke o žrtvama, počiniteljima, odnosu između žrtve i počinitelja, okolnostima smrti, karakteristikama samog događaja i okolnostima vezanima uz spol žrtve (čl. 10.).
3. Konačno, kvalitativnu analizu slučajeva femicida provest će interdisciplinarno povjerenstvo (Znanstveni odbor za analizu femicida i ubojstva na temelju spola) kako bi se utvrdili nedostaci i dale (eventualne) preporuke Vladi (čl. 11.).

S obzirom na to da rodno uvjetovano nasilje čini kontinuum, začarani krug koji ponekad počinje oblicima nasilja koji se mogu činiti benignima, zakonodavac prepoznaje da je važan element u borbi protiv eskalacije nasilja obvezno korištenje alata za procjenu i upravljanje rizikom. Navedeno bi trebalo omogućiti policiji i pravosudnom sustavu da bolje procijene rizike kojima je žrtva izložena, da analiziraju opasnost počinitelja i pravodobno poduzmu adekvatne zaštitne mjere. Državna tajnica za ravnopravnost spolova *Sarah Schlitz* naglasila je kako su se (mnoge) žrtve femicida mogle izbjeći da je adekvatna procjena rizika bila napravljena.⁸⁶

Belgijski zakon o femicidu hvalevrijedan je zakonodavni iskorak prema sveobuhvatnom načinu reguliranja problematike femicida. Predstavlja jasnu i koherentnu viziju suvremenog zakonodavstva koje je u duhu kontemporarnih društvenih vrijednosti i standarda. Na promišljen, pragmatičan i jedinstven način daje definiciju femicida, razlikuje pojedine modalitete njegova počinjenja, stavlja naglasak na razne oblike nasilja kojima žene mogu biti prethodno izložene te skreće pozornost na nužnu edukaciju pravosudnih tijela i policije. Također, podiže društvenu svijesti o štetnosti tog fenomena kroz sustavno praćenje i prikupljanje statističkih podataka te javno objavljivanje studija o njegovoj prevalenciji. Možemo reći da se radi o svojevrsnom normativnom predlošku kojim bi mogao poslužiti i hrvatski zakonodavac u pogledu detaljnije regulacije materije femicida.

⁸⁶ Vidi *Droits des femmes*, *op. cit.* u bilj. 78.

4.4. Španjolski pristup normativnom uređenju femicida

Španjolska je ratificirala Istanbulsku konvenciju 2014. i prva je europska zemlja koja je donijela zakon o sveobuhvatnim mjerama zaštite od rodno uvjetovanog nasilja deset godina prije same ratifikacije Istanbulske konvencije.⁸⁷ Organski zakon br. 1/2004 o sveobuhvatnim mjerama zaštite od rodnog nasilja⁸⁸ od 28. prosinca 2004. predstavljao je „promjenu paradigme“ u smislu prevencije i sprječavanja rodno uvjetovanog nasilja nad ženama od strane bivšeg ili sadašnjeg partnera u Španjolskoj te je ujedno bio pionirski zakon u europskoj regiji u području prepoznavanja specifičnog rodno uvjetovanog nasilja nad ženama nadilazeći pri tome terminologiju „nasilja u obitelji“.⁸⁹

Španjolska ne kriminalizira femicid, ali je posebnim Organskim zakonom br. 1/2004 definirala rodno uvjetovano nasilje i posljedično mijenjala Kazneni zakon inkorporirajući rodni element i pooštravajući kazne za kaznena djela s elementima (rodno uvjetovanog) nasilja, osobito ako je žrtva nasilja bila sadašnja ili bivša bračna ili izvanbračna supruga počinitelja ili osoba s kojom je počinitelj bio u emotivnoj vezi.⁹⁰ Nadalje, odredbom čl. 153. Kaznenog zakona,⁹¹ kojom se inkriminira fizičko nasilje u obitelji, zakonodavac je propisao strože kažnjavanje kada je počinitelj muškarac, a žrtva žena. Strože sankcioniranje muškarca za isto ponašanje izazvalo je žustre rasprave u pogledu ustavnosti predmetne odredbe. No Ustavni je sud donio odluku o ustavnosti zakona⁹² naglašavajući da je za postizanje suštinske jednakosti (ponekad) potrebno kompenzirati društvenu nejednakost, pa i propisivanjem strože odgovornosti muškarca kod kaznenog djela nasilja u obitelji zbog samog konteksta u kojem

⁸⁷ Vidi García Testal, Elena, *Convenio de Estambul y Unión Europea*, 24. lipnja 2023., dostupno na: <https://www.aedtss.com/convenio-de-estambul-y-union-europea/#:~:text=En%20este%20sentido%20es%20necesario,del%20Convenio%20de%20Estambul%2C%20de> (3. 5. 2024.).

⁸⁸ Ley Orgánica 1/2004, de 28 de diciembre, de Medidas de Protección Integral contra la Violencia de Género, dostupno na: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2004-21760> (3. 5. 2024.).

⁸⁹ Ruz, Hernández, *op. cit.* u bilj. 16, str. 38.

⁹⁰ Vidi Cavada Herrera, Juan Pablo, (In)existencia de delito de femicidio en España, Asesoría Técnica Parlamentaria, *Biblioteca del Congreso Nacional de Chile*, Asesoría Técnica Parlamentaria, 2018, str. 1; Toledo Velásquez, *op. cit.* u bilj. 27, str. 44; Za kritičko promišljanje u pogledu uvođenja rodne komponente vidi Maqueda Abreu, María Luisa, ¿Es la estrategia penal una solución a la violencia contra las mujeres?, *InDret 4, Revista para el análisis del derecho*, br. 4, Facultad de Derecho Universidad de Granada, 2007, str. 21–31.

⁹¹ Código Penal, čl. 153, ConceptosJuridicos.com, dostupno na: <https://www.conceptosjuridicos.com/codigo-penal-articulo-153/> (4. 4. 2024.).

⁹² Odluka Ustavnog suda 59/2008 od 14. svibnja 2008. u pogledu pitanja ustavnosti čl. 153. Kaznenog zakona, dostupna na: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-T-2008-9606> (4. 4. 2024.).

se nasilje javlja, napose zbog neravnopravnosti spolova unutar intimnih partnerskih odnosa.⁹³ Ukratko, sud je konstatirao da se radi o „opravdanoj diferencijaciji“, koja „nije konstitutivna za diskriminaciju“.⁹⁴

Razvidno je, dakle, da španjolski zakonodavac napušta rodnu neutralnost kod nasilničkih ponašanja propisujući strože kažnjavanje muškaraca kod najtežih oblika nasilničkih ponašanja koja su rezultat rodne diskriminacije žena.⁹⁵ No iako je Organski zakon br. 1/2004 pooštrio neke oblike rodno uvjetovanog nasilja, to nije bilo učinjeno s najtežim kaznenim djelima, poput ubojstava. Tek su reformom Kaznenog zakona 2015. uvedene otegotne okolnosti rodne konotacije u slučajevima intimnog i neintimnog femicida.⁹⁶ Ubojstvo od strane (bivšeg) supružnika ili (bivšeg) životnog partnera klasificira se kao otegotna okolnost, koja dovodi do strožeg sankcioniranja počinitelja.⁹⁷ Dakle, španjolski zakonodavac prepoznaje rodno uvjetovano nasilje, no ono je ograničeno (samo) na sadašnje ili bivše bračne ili izvanbračne drugove ili životne partnere.⁹⁸ Razvidno je da se izraz femicid koristi u suženom opsegu, u kontekstu „intimnog femicida“ shvaćenog kao nasilna smrt žene uzrokovana od strane sadašnjeg ili bivšeg bračnog ili izvanbračnog druga ili životnog partnera, pri čemu je aktivni počinitelj muškarac.⁹⁹ Iz navedenog se nameće zaključak da španjolski zakonodavac prepoznaje (intimni) femicid kao oblik rodno uvjetovanog nasilja premda nacionalnim zakonom nije izričito definiran.¹⁰⁰

U Španjolskoj su se, kao i u drugim europskim zemljama, vodile rasprave o tome treba li inkorporirati femicid u Kazneni zakon ili ne. Pojedini su pravni stručnjaci smatrali da femicidu nije mjesto u Kaznenom zakonu jer su rodno uvjetovani oblici nasilja već posebno kvalificirani, od kojih su neka ponašanja strože sankcionirana kada je počinitelj muškarac, a žrtva žena, stoga nema potrebe za uvođenjem tog posebnog kaznenog djela budući da neće pridonijeti boljoj prevenciji ili kažnjavanju rodno uvjetovanog nasilja.¹⁰¹ Možemo reći da u Španjolskoj rasprava o klasifikaciji femicida još nije postavljena kao priori-

⁹³ Usp. Aljinović, N., Intimni femicid u kontekstu obiteljskog nasilja: od neologizma do nomenklature kaznenog djela, *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, vol. 64, br. 1–2, 2024, str. 77.

⁹⁴ Usp. Toledo Velásquez, *op. cit.* u bilj. 27, str. 45.

⁹⁵ Ramos de Mello, Adriana (2015). *Feminicidio: UN análisis criminológico-jurídico de la violencia contra las mujeres*, Universidad Autónoma de Barcelona. Tesis Doctoral, str. 229.

⁹⁶ Ruz, Hernández, *op. cit.* u bilj. 16, str. 39.

⁹⁷ Schröttle et. al., *op. cit.* u bilj. 34, str. 13.

⁹⁸ Ruz, Hernández, *op. cit.* u bilj. 16, str. 34.

⁹⁹ Consejo General del Poder Judicial, Sección del Observatorio contra la violencia doméstica y de género, *Informe sobre víctimas mortales de la violencia de género y de la violencia doméstica en el ámbito de la pareja o expareja en 2010*, str. 7, prema Lorenzo Copello, *op. cit.* u bilj. 19, str. 137.

¹⁰⁰ Vidi Schröttle et. al. *op. cit.* u bilj. 34, str. 13.

¹⁰¹ Vidi Ramos de Mello, *op. cit.* u bilj. 95, str. 236.

tetno društveno pitanje niti je stavljena na politički dnevni red, možda iz razloga što je Španjolska zemlja s najnižom stopom ubojstava žena u Europi, ali i zbog prisutne bojazni da bi uvođenjem femicida nastala „kaznena opsjednutost institucionalnim feminizmom“.¹⁰²

No kako je Španjolska država sastavljena od 17 autonomnih zajednica, od kojih svaka ima svoju vladu i zakonodavnu skupštinu, to su četiri autonomne zajednice (pokrajine) na regionalnoj razini donijele zakone kojima uređuju materiju femicida. Dakle, u Španjolskoj ne postoji univerzalna definicija femicida na nacionalnoj razini, ali su na regionalnoj razini pojedine autonomne zajednice donijele zakone koji sadrže pravnu definiciju femicida. Također, za razliku od Organskog zakona 1/2004, regionalno je zakonodavstvo prepoznalo da rodno uvjetovano nasilje nad ženama nadilazi intimnu sferu te se manifestira kroz razne druge oblike nasilja, stoga je pitanje rodno uvjetovanog nasilja nad ženama sveobuhvatnije regulirano na regionalnoj razini pojedinih autonomnih zajednica nego što je to učinjeno nacionalnim zakonodavstvom.¹⁰³

Autonomne zajednice koje su uključile definiciju femicida (odnosno feminicida) u svoje regionalne zakone jesu: Navarra, Kanarski otoci, Andaluzija i Castilla-La Mancha. Sve četiri autonomne zajednice imaju slične definicije feminicida i ne ograničavaju ga isključivo na kontekst intimnog partnerstva.¹⁰⁴ Navarra je prva autonomna zajednica koja je uključila feminicid u svoje zakonodavstvo,¹⁰⁵ i to Zakonom 14/2015 od 10. travnja za borbu protiv nasilja nad ženama.¹⁰⁶ U čl. 3. Zakona daje se definicija rodno uvjetovanog nasilja nad ženama kao „nasilja koje se vrši nad ženama zbog činjenice da su žene ili koje ih nerazmjerno pogađa“ (st. 1.) te se navode različiti modaliteti manifestacije nasilja nad ženama (st. 2.). Feminicid se eksplicite navodi kao jedna od manifestacija nasilja nad ženama i definira kao „ubojstvo počinjeno od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera, kao i druga kaznena djela rodno uvjetovanog nasilja, kao što su ubojstvo povezano sa seksualnim nasiljem, ubojstvo u području prostitucije i trgovine ljudima, ubojstva iz časti, čedomorstva djevojčica i smrti zbog miraza“ (čl. 3. st. 2.c). Zakon Kanarskih otoka 1/2017 od 17. ožujka kojim se mijenja Zakon 16/2003 od 8. travnja o prevenciji i sveobuhvatnoj zaštiti žena

¹⁰² *Ibid.*, str. 239–240. Vidi i Ruz, Hernández, *op. cit.* u bilj. 16, str. 43–44; Gómez, *op. cit.* u bilj. 17, str. 177.

¹⁰³ Ruz, Hernández, *op. cit.* u bilj. 16, str. 41.

¹⁰⁴ Schröttle *et. al.*, *op. cit.* u bilj. 34, str. 13.

¹⁰⁵ Laporta Elena, *Navarra: primera comunidad autónoma en incorporar el feminicidio a su legislación*, Feminicidio.net, 4. svibnja 2015., dostupno na: <https://feminicidio.net/navarra-primera-comunidad-autonoma-en-incorporar-el-feminicidio-a-su-legislacion/> (4. 4. 2024.).

¹⁰⁶ Ley Foral 14/2015, de 10 de abril, para actuar contra la violencia hacia las mujeres, dostupno na: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2015-4950> (4. 4. 2024.).

od rodnog utemeljeno nasilja¹⁰⁷ također definira rodno uvjetovano nasilje i opseg njegove primjene (čl. 2.) slijedeći pri tome definiciju feminicida navedenu u Zakonu Navarre. Dakle, femicidom se smatra „ubojstvo počinjeno od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera, kao i druga kaznena djela rodno uvjetovanog nasilja kao što su ubojstvo povezano sa seksualnim nasiljem, ubojstvo u području prostitucije i trgovine ljudima (žena), čedomorstva djevojčica, ubojstva iz časti i smrti zbog miraza“ (čl. 3. st. 2.i). U Andaluziji Zakonom 7/2018 od 30. srpnja kojim se mijenja Zakon 13/2007 od 26. studenoga o sveobuhvatnim mjerama prevencije i zaštite od rodno utemeljenog nasilja¹⁰⁸ femicid se prepoznaje kao jedan od oblika rodno uvjetovanog nasilja i definira kao „ubojstvo (*homicidios*) ili teško ubojstvo (*asesinatos*) žene motivirano rodnom diskriminacijom“ (čl. 3. st. 4.b). Navedeno obuhvaća ubojstva ili teška ubojstva počinjena od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera, ali i druga kaznena djela rodno uvjetovanog nasilja, kao što su čedomorstvo djevojčica ili ubojstva povezana sa seksualnim nasiljem, ubojstva u kontekstu prostitucije i trgovine ljudima (čl. 3. st. 4.b). Konačno, Zakon 4/2018 od 8. listopada za društvo bez rodnog nasilja u Castilla-La Mancha¹⁰⁹ prepoznaje femicid kao oblik rodno utemeljenog nasilja nad ženama i definira ga kao „rodno uvjetovano ubojstvo ili teško ubojstvo žene“ (čl. 4.b). Navedeni zakon ide i korak dalje te jedini uvodi pojam „institucionalnog nasilja“ kao jedan od oblika nasilja nad ženama, uz bok fizičkom, psihičkom, ekonomskom, seksualnom i ekološkom nasilju. Institucionalno je nasilje ono počinjeno od strane institucija (vlasti, profesionalaca, zaposlenika i službenika bilo kojeg javnog tijela, subjekta ili institucije) koje su svojim postupanjem ili propustom „odgodile, omele ili spriječile“ žene u ostvarivanju prava na život bez nasilja (čl. 5.g). Iz navedenog je razvidno da pojam feminicid uključuje i institucionalnu dimenziju, tj. suodgovornost države zbog neučinkovitosti postupanja u pogledu sprječavanja ove vrste zločina i kažnjavanja počinitelja. Nadalje, pojam feminicid uvršten je u Rječnik španjolskog jezika,¹¹⁰ gdje se definira kao „ubojstvo žene od strane muškarca zbog mačizma ili mizoginije“.¹¹¹ Pojam feminicid povremeno koristi i Opće sudsko vijeće

¹⁰⁷ Ley 1/2017, de 17 de marzo, de modificación de la Ley 16/2003, de 8 de abril, de Prevención y Protección Integral de las Mujeres Contra la Violencia de Género, dostupno na: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2017-7819 (3. 5. 2024.).

¹⁰⁸ Ley 7/2018, de 30 de julio, por la que se modifica la Ley 13/2007, de 26 de noviembre, de medidas de prevención y protección integral contra la violencia de género, dostupno na: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2018-11883 (3. 5. 2024.).

¹⁰⁹ Ley 4/2018, de 8 de octubre, para una Sociedad Libre de Violencia de Género en Castilla-La Mancha, dostupno na: <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2018-17065> (3. 5. 2024.).

¹¹⁰ Real Academia española: Diccionario de la lengua española, feminicidio (lat. femina i-cidio), dostupno na: <https://dle.rae.es/feminicidio?m=form> (3. 5. 2024.).

¹¹¹ Ruz, Hernández, *op. cit.* u bilj. 16, str. 42.

(*Consejo General del Poder Judicial*) u svojim izvješćima.¹¹² U pogledu prikupljanja podataka i vođenja statistike o femicidu u Španjolskoj se ono provodi samo u odnosu na ubojstva počinjena od strane sadašnjeg ili bivšeg partnera.¹¹³

4.5. Hrvatski pristup normativnom uređenju femicida

Hrvatski je sabor u lipnju 2018. ratificirao Istanbulsku konvenciju, doduše, nakon višemjesečnih prosvjeda konzervativnih aktivista, tijekom kojih je na površinu isplivala „rodna fobija u hrvatskom društvu“, nošena bojazni da će usvajanje Konvencije potkopati tradicionalne rodne uloge te „nametnuti definiciju roda koja nije u skladu s hrvatskim Ustavom i pravnom tradicijom“.¹¹⁴ Slijedom navedenog Konvencija je ratificirana uz interpretativnu izjavu da „odredbe Istanbulske konvencije ne podrazumijevaju obvezu uvođenja rodne ideologije u hrvatski pravni i obrazovni sustav, niti obvezu promjene ustavne definicije braka”,¹¹⁵ iako je pojam roda i rodnog identiteta već bio inkorporiran u hrvatski pravni sustav.¹¹⁶

Koncept femicida na hrvatskim prostorima pojavljuje se krajem 1990-ih, no uglavnom je korišten u znanstveno-istraživačkom kontekstu i od strane feminističkih portala, na kojima su objavljivani članci o problematici nasilja unutar intimno-partnerskih odnosa.¹¹⁷ U javnom se diskursu nije pridavalo previše pozornosti fenomenu za koji se nije točno znalo koje oblike ponašanja obuhvaća i što suštinski znači. Znanstvenu polemiku o tom konceptu pobudile su *Rittossa* i *Škorić* sustavnim istraživanjem ubojstava blisko povezanih osoba koje su počinitelji prethodno zlostavljali i s kojima su bili u intimnoj vezi.¹¹⁸

¹¹² *Ibid.*, str. 44.

¹¹³ *Ibid.*, str. 42.

¹¹⁴ Bosak, Martina; Munivrana Vajda, Maja, The reality behind the Istanbul convention: Shattering conservative Delusions, *Women's Studies International Forum*, vol. 74, 2019, str. 78.

¹¹⁵ *Ibid.*, str. 83. Vidi i Željko, Darija, Procjena prvih deset godina Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 28, br. 2, 2021, str. 385–386.

¹¹⁶ Usp. Bosak, Munivrana Vajda, *op. cit.* u bilj. 114, str. 80.

Pojam rodnog identiteta inkorporiran je pod okrilje Kaznenog zakona izmjenama i dopunama iz 2011. (NN 125/11) kod kaznenih djela povrede ravnopravnosti (čl. 125.), javnog poticanja na nasilje i mržnju (čl. 325.) te pri definiranju pojma zločina iz mržnje (čl. 87. toč. 21.).

¹¹⁷ Usp. Aljinović, *op. cit.* u bilj. 93, str. 79.

¹¹⁸ Rittossa, Dalida; Škorić, Marissabell, Abandoned and forgotten? Violent deaths of previously abused female victims in Croatia, *Pravni vjesnik*, vol. 37, br. 3–4, 2021, str. 7–30. Vidi i Maršavelski, Aleksandar; Moslavac, Bruno, Osvrt na Prijedlog Osme novele Kaznenog zakona, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 30, br. 2, 2023, str. 313.

U veljači 2023. ženska je kuća Domine u Splitu osnovala neformalnu stručnu skupinu¹¹⁹ koja se bavila problematikom femicida i njegovom definicijom. Stručna je skupina, razmatrajući kako najučinkovitije učiniti femicid „vidljivim“, vagala treba li se prikloniti belgijskom modelu donošenjem posebnog zakona o femicidu ili uvesti femicid kao posebno kazneno djelo rodno uvjetovanog ubojstva žena po uzoru na Maltu. Na kraju je usvojeno drugo rješenje, a s obzirom na to da se željelo „uvesti“ femicid u Kazneni zakon, predloženo je da kazneno djelo bude naslovljeno „femicid“, a ne teško ubojstvo ženske osobe. Prijedlog radne verzije neformalne stručne skupine prosljeđen je državnoj tajnici Ministarstva pravosuđa i uprave u rujnu 2023. Prema prvom prijedlogu Vlade u kontekstu izmjena i dopuna Kaznenog zakona izostavljen je termin femicid te je predviđeno uvođenje novog kaznenog djela u čl. 111.a pod nazivom „Teško ubojstvo bliske ženske osobe“, čiji je zakonski opis obuhvaćao ubojstvo ženske osobe koju je počinitelj već ranije zlostavljao.

Malo je koja rasprava izazvala toliko antagonizma kao rasprava o uvođenju rodno uvjetovanog ubojstva žene kao posebnog kaznenog djela. „Pravosudna pobuna“ protiv inkorporacije femicida pod okrilje Kaznenog zakona s kojom se suočila Hrvatska zorni je pokazatelj nerazumijevanja rodnog utemeljenog nasilja nad ženama.¹²⁰ Svi suci Kaznenog odjela Vrhovnog suda RH (dalje: VSRH) izrazili su bojazan da bi takva inkorporacija rodno uvjetovanog ubojstva predstavljala potencijalnu diskriminaciju muškaraca pozivajući se pritom na ustavne odredbe o ravnopravnosti spolova (čl. 3. st. 1.) i zabranu diskriminacije prema odredbama EKLJP-a (čl. 14.). VSRH je istaknuo zabrinutost da bi uvođenje femicida moglo dovesti do višeg vrednovanja života ženske bliske osobe od života muške bliske osobe, što je s kaznenopravnog aspekta neprihvatljivo.¹²¹ Međutim, pri tome je u potpunosti zanemario odredbu čl. 4. st. 4. Istanbulske konvencije, po kojoj se „posebne mjere potrebne za sprečavanje

¹¹⁹ Članice neformalne radne skupine koje su sudjelovale u izradi Prijedloga izmjena i dopuna Kaznenog zakona vezano uz kazneno djelo femicida, koji je 21. rujna 2023. prosljeđen državnoj tajnici Vedrani Šimundža Nikolić, bile su: Iva Čatipović (SOS Rijeka – Centar za nenasilje i ljudska prava), Lana Kučer (CESI – Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje), Mirjana Kučer (Domine – organizacija za promicanje ženskih prava), Sanja Juras (Ženska mreža Hrvatske), Dunja Bonacci Skenderović (Sigurna mjesta), prof. dr. sc. Maja Munivrana (Katedra za kazneno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu), prof. dr. sc. Snježana Vasiljević (Katedra za europsko javno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu) i doc. dr. sc. Nevena Aljinović (Katedra za pravne znanosti u forenzici, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti Sveučilišta u Splitu).

¹²⁰ Vidi Kovačević, Sanja, *Femicid za neznalice*, 2. studenoga 2023., dostupno na: <https://h-alter.org/ljudska-prava/femicid-za-neznalice/> (13. 4. 2024.).

¹²¹ Vidi VSRH, *Paket propisa za unapređenje zakonodavnog okvira zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji*, Zagreb, 20. listopada 2023., dostupno na: <https://www.vsrh.hr/EasyEdit/UserFiles/priopcenja/2023/su-ii-62-2023-6-misljenje.pdf>.

i zaštitu žena od rodno utemeljenog nasilja neće smatrati diskriminacijom“. No na hipotetskim primjerima kojim je želio ilustrirati „kaznenopravnu nepotrebnost“ femicida VSRH zapravo je zorno upozorio na to da izostanak rodne komponente iz definicije femicida može izazvati praktične probleme pri separaciji (rodno utemeljenog) teškog ubojstva ženske osobe (čl. 111.a KZ-a) od ubojstva bliske (ženske) osobe (čl. 111. st. 3. KZ-a).¹²²

Hrvatska odvjetnička komora također je apostrofirala kako analogna kazna (propisana za femicid) već postoji za teško ubojstvo bliske osobe koju je počinitelj već ranije zlostavljao, stoga nema potrebe takva ponašanja duplicirati. Posebno je istaknuto da propisana kazna, kongruentna kazni za teško ubojstvo, dovodi u pitanje odvratajući i preventivni učinak same inkriminacije femicida. S druge strane, uvođenje femicida pozdravila je pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, no istaknula je bojazan u pogledu (pre)kratke formulacije femicida kako je navedena u prijedlogu hrvatskog zakonskog rješenja, što bi,

¹²² Iako je u obrazloženju mišljenja o Nacrtu prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona iz rujna 2023. u odnosu na čl. 7. (vidi VSRH, Paket propisa za unapređenje zakonodavnog okvira zaštite od nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, str. 4) VSRH na hipotetskim primjerima pokušao dočarati kako bi uvođenje femicida dovelo do „neravnopravnog kažnjavanja počinitelja“ jer bi svako ubojstvo bliske ženske osobe (primjerice, majke ili sestre) predstavljalo teško ubojstvo, dok bi se u analognoj situaciji, kada je po srijedi ubojstvo bliske muške osobe, radilo o (običnom) ubojstvu, zapravo je (indirektno) skrenuo pozornost na važnost inkorporacije rodne komponente u biće kaznenog djela femicida, izostankom koje je anuliran sukus predmetne odredbe. Naime, prema duhu (tadašnje) zakonske odredbe (KZ, NN 144/12) nije svako lišenje života bliske osobe (bilo) teško ubojstvo niti bi se svako ubojstvo (bliske) ženske osobe trebalo smatrati femicidom. Da bi se ubojstvo bliske osobe (i muške i ženske) kvalificiralo kao teško, bilo je potrebno da se **kumulativno** ispuni okolnost **ranijeg zlostavljanja žrtve** od strane počinitelja. S druge strane, da bi se ubojstvo (bliske) ženske osobe smatralo femicidom, bitno je da je ubojstvo **rodno utemeljeno** (ta bitna odrednica femicida izostavljena je u prvom prijedlogu Vlade iz opisa bića kaznenog djela). Dakle, ako ubojstvo (bliske) ženske osobe nije rodno utemeljeno, neće se raditi o femicidu, već o teškom ubojstvu iz čl. 111. st. 3. KZ-a pod uvjetom da je ubojstvu žrtve kumulativno prethodilo zlostavljanje od strane počinitelja. S druge strane, ako ubojstvu bliske osobe (muške ili ženske) nije prethodilo ranije zlostavljanje od strane počinitelja, radit će se o običnom ubojstvu (čl. 110. KZ-a), a ne o teškom ubojstvu (čl. 111. st. 3. KZ-a). Upravo radi razlikovanja navedenih oblika (teškog) ubojstva bilo je nužno revidirati odredbu o femicidu i uvrstiti rodnu komponentu u biće kaznenog djela femicida.

NAPOMENA: Izmjenama i dopunama KZ-a (NN 36/24) kojima je uvedeno kazneno djelo „teško ubojstvo ženske osobe“ iz čl. 111.a. ujedno je izmijenjen i opis bića kaznenog djela teškog ubojstva iz čl. 111. st. 3. na način da pored bliske osobe sada obuhvaća i (druhu) osobu koju je počinitelj već ranije zlostavljao. No nova zakonska formulacija „tko ubije blisku osobu ili osobu koju je ranije zlostavljao“ sada implicira da je ubojstvo bliske osobe postalo *per se* teško ubojstvo, neovisno o okolnosti ranijeg zlostavljanja, dok je kumulativna okolnost ranijeg zlostavljanja postala biće kaznenog djela samo u odnosu na drugu osobu, različitu od bliske (koja je definirana u čl. 87. st. 9. KZ-a).

po njezinu mišljenju, moglo otvoriti niz spornih pitanja u praksi.¹²³ Skrenula je pozornost da su predmetnoj problematici mnogo detaljnije pristupile Malta, Cipar i Belgija kao europske zemlje predvodnice u regulaciji te materije.¹²⁴ U tom je pogledu predložila doradu odredbe o femicidu na način da se razrade različiti modaliteti njegova počinjenja, što bi trebalo učiniti posebnim zakonom, protokolom ili smjernicama, po uzoru na neke zemlje EU-a, s ciljem sprječavanja eventualnih dvojbi i nedoumica s prepoznavanjem ovog fenomena u praksi.¹²⁵ Ženska mreža Hrvatske također je naglasila da je potrebno „postojeću definiciju precizirati u Kaznenom zakonu kako bi se obuhvatili svi pojavni oblici femicida i izbjegla preklapanja s drugim kaznenim djelima koja nisu rodno uvjetovana“.¹²⁶ Također je predloženo da se u Kazneni zakon uvrste dodatne definicije ključnih pojmova kako bi se osigurao rodno osjetljiv pristup kao što su pojmovno određenje roda, nasilja nad ženama, rodno utemeljenog nasilja nad ženama i pojma ženske osobe.¹²⁷ Javna je rasprava o uvođenju femicida kao posebnog kaznenog djela, kako je razvidno, počivala na dijagnostičko-normativnim postulatima usmjerenim na otkrivanje razmjera ozbiljnosti tog društvenog problema kroz prizmu kriminalizacije.¹²⁸

U siječnju 2024. Vlada je u Sabor uputila izmjene Kaznenog zakona kojima je doraden opis femicida.¹²⁹ U konačno usvojenoj verziji teksta prijedloga zakona izostavljena je formulacija „bliske (osobe)“ te je kazneno djelo femicida u konačnici svedeno na sadržaj bića „rodno utemeljenog ubojstva ženske osobe“. U kontekstu visine zapriječene kazne ona je za femicid analogna kazni propisanoj za teško ubojstvo, a to je najmanje deset godina zatvora ili kazna dugotrajnog zatvora, iz čega je razvidno da je zakonodavac prepoznao da je femicid modalitet počinjenja teškog ubojstva, ali rodna komponenta zahtijeva njegovu separaciju u samostalno kazneno djelo. Iz navedenog derivira sukus inkorporacije femicida pod okrilje Kaznenog zakona, a to je prepoznavanje

¹²³ Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, *Izjava pravobraniteljice za NI televiziju o zakonskom uređenju femicida*, 17. listopada 2023., dostupno na: <https://prs.hr/cms/post/1071> (13. 4. 2024.).

¹²⁴ *Ibid.*

¹²⁵ Usp. Turčin, Kristina, *Pravobraniteljica traži povlačenje femicida iz zakona: 'Nedoraden je!'*, jutarnj.hr, 16. listopada 2023., dostupno na: <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/pravobraniteljica-trazi-povlacenje-femicida-iz-zakona-nedoraden-je-15384817> (13. 4. 2024.).

¹²⁶ Izvješće o provedenom savjetovanju – Savjetovanje o Nacrtu prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona, Ženska mreža Hrvatske, dostupno na: <https://esavjetovanja.gov.hr/ECon/EconReport?entityId=25186&SortBy=UserName&Order=Descending> (13. 4. 2024.).

¹²⁷ *Ibid.*

¹²⁸ Usp. Melissaris, *op. cit.* u bilj. 65, str. 300.

¹²⁹ Ožanić, Marta, *Izmjene Kaznenog zakona: Uvodi se kazneno djelo femicida*, Artkvart, 14. siječnja 2024., <https://artkvart.hr/izmjene-kaznenog-zakona-uvodi-se-kazneno-djelo-femicida/> (13. 4. 2024.).

tog fenomena, „nazivanje stvari pravim imenom“, koje će u konačnici olakšati njegovo statističko praćenje. U stavku 2. specificiraju se kategorije osoba i okolnosti počinjenja koje se uzimaju u obzir pri utvrđivanju femicida, napose da je djelo počinjeno prema bliskoj osobi, osobi koju je počinitelj već ranije zlostavljao, ranjivoj osobi, osobi koja se nalazi u odnosu podređenosti ili zavisnosti, ili je djelo počinjeno u okolnostima spolnog nasilja ili zbog odnosa koji žene stavlja u neravnopravan položaj, ili postoje druge okolnosti koje upućuju da se radi o rodno utemeljenom nasilju. Također, u čl. 87. Kaznenog zakona uvrštena je nova toč. 32., kojom se definira “rodno uvjetovano nasilje”, analogno definiciji, u potpunosti preuzetoj, iz Istanbulske konvencije. Rodno uvjetovano nasilje sada je postalo otegotna okolnost, osim ako Kaznenim zakonom nije izričito propisano teže kažnjavanje.

Dakle, hrvatski se zakonodavac opredijelio za opciju taksativnog navođenja femicidnih okolnosti koje se uzimaju u obzir „pri utvrđivanju“ kaznenog djela, a ne kao kvalifikatorne okolnosti, o čijem je postojanju sud dužan voditi računa prilikom odmjeravanja kazne, kojem se rješenju priklonio malteški i ciparski zakonodavac. Navedene femicidne okolnosti moguće je podijeliti u dvije alternativne kategorije: 1) one koje se odnose na svojstvo određene osobe (bliska osoba, osoba koju je počinitelj ranije zlostavljao, ranjiva osoba i osoba koja se nalazi u odnosu podređenosti ili zavisnosti) ili 2) one koje se odnose na okolnosti počinjenja kaznenog djela (u okolnostima spolnog nasilja ili zbog odnosa koji žene stavlja u neravnopravan položaj ili postoje druge okolnosti koje upućuju da se radi o rodno utemeljenom nasilju). Međutim, nomotehničkim tumačenjem normativnog izričaja odredbe čl. 111.a st. 2. KZ-a implicira se zaključak da je za utvrđenje rodno utemeljenog ubojstva ženske osobe dovoljno postojanje bilo koje alternativno navedene okolnosti. Naime, dok (normirane) okolnosti počinjenja nedvojbeno upućuju na rodnu konotaciju kaznenog djela, nije jasno kako se to postiže jednostranim utvrđenjem da je djelo počinjeno prema određenoj kategoriji osoba. Drugim riječima, nije jasno kako samo utvrđenje određene kategorije navedenih osobe (prema kojoj je kazneno djelo počinjeno) implicira rodnu odrednicu kaznenog djela femicida, a da pri tome djelo nije (ujedno) počinjeno i pod jednom od alternativno navedenih femicidnih okolnosti. U ozračju navedenog nameće se pitanje kako utvrditi rodno utemeljenje kao distinkciju između kaznenog djela teškog ubojstva ženske osobe iz čl. 111.a. KZ-a i teškog ubojstva bliske (ženske) osobe iz čl. 111. st. 3. KZ-a. Navedena separacija, doduše, nije relevantna u kontekstu zapriječene kazne, ali je bitna u pogledu statističkog praćenja femicida, što je bio jedan od ciljeva kojem se stremilo uvođenjem tog kaznenog djela.

Slijedom navedenog taksativno navođenje kategorija (ženskih) osoba u odnosu na koje je rodno utemeljeno ubojstvo moguće počinuti suvišno je u ozračju „femicidnih okolnosti“ počinjenja djela. U cilju izbjegavanja nejasnoća i

postizanju lakonskog izričaja predlaže se *de lege ferenda* predmetnu odredbu preformulirati da glasi: „Pri utvrđenju kaznenog djela iz stavka 1. ovog članka uzet će se u obzir da je djelo počinjeno prema ženskoj osobi **u okolnostima interpartnerskog ili obiteljskog nasilja, ili okolnostima ranijeg zlostavljanja, ili kao rezultat** spolnog nasilja **ili** štetnih društvenih i kulturnih praksi,¹³⁰ ili odnosa koji žene stavlja u neravnopravan položaj **ili odnos podređenosti ili zavisnosti**, ili drugim okolnostima koje upućuju da se radi o rodno utemeljenom nasilju“.

Hrvatski je sabor u ožujku 2024. sa 77 glasova za i 60 protiv usvojio izmjenе i dopune Kaznenog zakona kojim je femicid prepoznat kao posebno, rodno uvjetovano kazneno djelo. Inkorporacija femicida kao posebnog kaznenog djela rezultat je klime osvještavanja o prisutnosti tog fenomena, odnosno činjenice da su žene (češće) žrtve rodno utemeljenog nasilja, a ne muškarci. No unatoč navedenom brojni su komentari znanstvene, stručne, pa i šire javnosti išli u smjeru isticanja diskriminatorne osnove te odredbe, koja u svojoj srži zapravo ima upravo suprotan zadatak – uklanjanje diskriminatornog odnošenja prema ženama – s obzirom na (kako je istaknuto u preambuli Istanbulske konvenciji) strukturalnu narav rodno utemeljenog nasilja, činjenicu većeg rizika izloženosti žena rodno utemeljenom nasilju te okolnosti da nasilje u obitelji nerazmjerno pogađa žene. Stoga opaska oponenata da „privilegiranje“ žena u situacijama rodno uvjetovanog nasilja pridonosi društvenoj nejednakosti i diskriminatornom postupanju u odnosu na muškarce ne drži vodu. Upravo suprotno, tom se odredbom pokušava uravnotežiti inicijalna rodna nejednakost koja počiva na postulatima patrijarhalnih uvjerenja. Stoga je, unatoč polarizaciji javnog mnijenja, jedini ispravni način skidanja vela tajnosti femicida bila njegova inkorporacija kao samostalnog kaznenog djela, odnosno njegova nomenklatura.

5. ZAKLJUČAK

Nakon analize zakonodavnih rješenja kojima se priklonilo nekoliko zemalja EU-a u pogledu regulacije problematike femicida potrebno je reći da ih sve treba pozdraviti i da su sva hvalevrijedna. Možda se kao najprogresivnija opcija nametnula inkorporacija femicida u Kazneni zakon, koja je pobudila antagonističke stavove temeljene na bojazni da se artikulacijom femicida narušava načelo ravnopravnosti spolova kao suštinski postulat suvremenog dosegа. No takva frivolna „opaska“ nije u skladu sa sukusom pojma femicida, koji je u hermeneutičkom smislu lišen diskriminatorne postavke jer pretendira na sprečavanje i zaštitu žena od rodno utemeljenog nasilja. Ne želeći poljuljati

¹³⁰ Štetne društvene i kulturne prakse jesu, primjerice, zločin iz strasti i sakaćenje ženskih spolnih organa.

načelo jednakosti, belgijski je zakonodavac odustao od ideje uvođenja femicida u kazneno zakonodavstvo, ali je donošenjem posebnog, sveobuhvatnog zakona o femicidu toj problematici pristupio najsustavnije, gotovo savršeno holistički. Manje sveobuhvatna, pomalo suptilna i intertekstualna opcija jest uvođenja odredbe o femicidu unutar posebnog zakona (o zaštiti od nasilja), čime se s jedne strane zadržava rodna neutralnost kaznenopravnih odredbi, a s druge strane prepoznaje se i čini vidljivim rodno uvjetovano nasilje. Bez obzira na zakonodavno opredjeljenje, učinkovita borba protiv femicida zahtijeva iskonsko razumijevanje rodno uvjetovanog nasilja kao njegove imanentne odrednice. Pitanje rodno uvjetovanih ubojstava žena nije pitanje feminizma ili diskriminacije, već se radi o deprivaciji temeljnih ljudskih prava u kojima bi muškarci i žene trebali biti jednaki.

Iz navedenog razloga, razvidno je da inkorporacija femicida u hrvatsko kazneno zakonodavstvo ne podriva ustavom zajamčeno načelo jednakosti, već upravo suprotno, budući da su pojedina rodno uvjetovana kaznena djela posljedica diskriminatornih društvenih postavki i neravnopravnih odnosa moći unutar (prividno) egalitarnog društva. Stoga možemo reći da je prividna diskriminatorna narav femicida, koja derivira iz njegove suštinske odrednice, rodne komponente, zapravo mehanizam anuliranja inicijalne (društvene) rodne nejednakosti. Ponekad je kompenzacija nejednakosti jedini put pretenzije za istinskom jednakošću.

Međutim, inkorporacija femicida pod okrilje Kaznenog zakona *per se* nije panaceja za društvenu patologiju rodno uvjetovanog nasilja, ali je važan afirmativan korak naprijed u kodificiranju, određivanju i imenovanju (pravim imenom) najekstremnijeg oblika rodno uvjetovanog nasilja spram žena, koji je dugi niz godina bio prikriven (i podvođen) pod prividno slični, a suštinski različiti modalitet kaznenog djela teškog ubojstva (bliske osobe koju je počinitelj ranije zlostavljao) upravo zbog neprepoznavanja rodne dimenzije tog fenomena. Budući da *nomen est omen*, imenovanje rodno uvjetovanih ubojstava žena pridonosi vidljivosti tog fenomena unutar pravnog sustava i skidanju vela tajnosti s rodno uvjetovanih nasilja spram žena. Upravo iz navedenog razloga predlaže se *de lege ferenda* u hrvatskom kaznenopravnom sustav preimenovati kazneno djelo “teško ubojstvo ženske osobe“ u „femicid“, kako je to napravljeno u zakonodavstvima zemalja koje normiraju tu problematiku.

Koraci koji su nužni u borbi protiv ovog fenomena jesu adekvatna reakcija i intervencija samog (kaznenopravnog) sustava u fazama koje prethode femicidu. Drugim riječima, potrebno je reagirati puno prije stvaranja femicidnog ozračja, a to znači revnije postupanje u svim slučajevima rodno uvjetovanog nasilja. Politički ili zakonodavni naponi neće polučiti rezultate u borbi protiv rodno uvjetovanog nasilja, napose femicida, ukoliko ne počivaju na postulatima nulte stope tolerancije prema takvim pojavama. Navedeno se postiže

kroz mehanizme prevencije, edukacije (svih dionika procesa suzbijanja rodno uvjetovanih nasilja) i podrške ženama žrtvama mnogo prije nego što situacija eskalira do femicidnih razmjera. Konačno, žrtvama rodno uvjetovanog nasilja ne treba proliferacija tekstova, već učinkovita realizacija prava na život bez nasilja kroz adekvatan i pravovremen mehanizam zaštite od svih oblika rodno uvjetovanog nasilja.

LITERATURA

1. Aljinović, Nevena, Intimni femicid u kontekstu obiteljskog nasilja: od neologizma do nomenklature kaznenog djela, *Služba Božja: liturgijsko-pastoralna revija*, vol. 64, br. 1–2, 2024, str. 57–98.
2. Andre, Marion; Vielle, Pascale, *Sous l'angle de la théorie féministe du droit, comment caractériser les réponses pénales proposées pour lutter contre le féminicide?*, Master-Finalité justice civile et pénal, 2022–2023.
3. Antonioli, Sasha, *Comparing femicides: Turkey and the European union*, 2022, str. 1–20, dostupno na: <https://en.rightsagenda.org/wp-content/uploads/2022/06/Antiolioli-Comparing-femicides-Turkey-and-the-EU.pdf>.
4. Barberet, Rosemary; Baboolal, Aneesa A., The global femicide problem: Issues and prospects, u: Ashfort, Chris; Maine, Alexander (ur.), *Research Handbook on Gender, Sexuality and the Law*, Edward Elgar Publishing, 2020, str. 286–300.
5. Bosak, Martina; Munivrana Vajda, Maja, The reality behind the Istanbul convention: Shattering conservative Delusions, *Women's Studies International Forum*, vol. 74, 2019, str. 77–83.
6. Bradley, Tamsin, *Preventing, protecting, providing access to justice: How can states respond to femicide?*, Briefing Requested by the DROI Subcommittee, European Parliament, 2021.
7. Campbell, Jacquelyn; Runyan, Carol W., Femicide: Guest Editors' Introduction, *Homicide Studies*, vol. 2, br. 4, 1998, str. 347–352.
8. Caputi, Jane; Russell, Diana, Femicide: Speaking the Unspeakable, *Ms.: The World of Women*, vol. 1, br. 2, 1990, str. 34–37.
9. Cavada Herrera, Juan Pablo, (In)existencia de delito de femicidio en España, Asesoría Técnica Parlamentaria, *Biblioteca del Congreso Nacional de Chile*, Asesoría Técnica Parlamentaria, 2018, 1–4.
10. Corn, Emanuele, La revolución tímida: El Tipo de femicidio introducido en Chile por la Ley N° 20.480 desde una perspectiva comparada, *Revista de Derecho*, vol. 21, br. 2, 2014, str. 103-136.
11. Douglas, Carol Anne, Femicide in global perspective, *Off Our Backs*, vol. 31, br. 11, 2001, str. 31–33.
12. Forrez, Sophie, *La Convention d'Istanbul un nouvel instrument de la lutte contre la violence à l'égard des femmes Impact sur le droit belge, impact sur le terrain* (ur. Verbrouck, Céline), Bruxelles, Intact Asbl, 2017.
13. Gómez, José Luis Palacios, Cuatro consideraciones socioestadísticas para revisar la etiología del feminicidio en España. *methaodos. revista de ciencias sociales*, vol. 8, br. 2, 2020, str. 176–194.
14. Kofou, Elina, Kouta, Christiana, Pavlou, Susana, Shakou, Alexia, *Country report on femicide research and data: CYPRUS*, Nicosia: Mediterranean Institute of Gender Studies, 2021.

15. Lorenzo Copello, Patricia, Apuntes sobre el feminicidio, *Revista de Derecho Penal y Criminología*, vol. 3, br. 8, 2012, str. 119–143.
16. Machado, Lia Zanotta. Féminicide: nommer pour exister. *Brésil (s). Sciences humaines et sociales*, vol. 16, br. 1, 2019, doi: 10.4000/bresils.5576.
17. Maqueda Abreu, María Luisa, ¿Es la estrategia penal una solución a la violencia contra las mujeres? *InDret 4, Revista para el análisis del derecho*, br. 4, Facultad de Derecho Universidad de Granada, 2007, str. 1–43.
18. Maršavelski Aleksandar; Moslavac, Bruno, Osvrt na Prijedlog Osme novele Kaznenog zakona, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 30, br. 2, 2023, str. 305–337.
19. Matskidou, Olga, “Femicide”: a legal concept or term of symbolic meaning? («Γυναικοκτονία»: έννοια νομική ή όρος συμβολικής σημασίας), *The Art of Crime*, vol. 11, 2021, str. 176–183.
20. Melissaris, Manolis, Femicide and the rule of law (Γυναικοκτονία και κράτος δικαίου), *The Art of Crime*, vol. 12, 2022, str. 300–305.
21. Mršević, Zorica, *Nasilje i mi – ka društvu bez nasilja*, Institut društvenih nauka, Beograd, 2014.
22. Pavlou, Susana Elisa; Shakou Alexia, *Policy Brief on Femicide Prevention: CYPRUS*. Mediterranean Institute of Gender Studies. Nicosia, Cyprus, 2022.
23. Radford, Jill; Russell, Diana E. H., *Femicide: the Politics of Killing Women*, Twayne Publishers, New York, 1992.
24. Ramos de Mello, Adriana, *Feminicidio: UN análisis criminológico-jurídico de la violencia contra las mujeres*. Universidad Autónoma de Barcelona. Tesis Doctoral, 2015, dostupno na: https://ddd.uab.cat/pub/tesis/2015/hdl_10803_327309/ardm1de1.pdf.
25. Ravaló Blancas, Patricia, *El fenómeno del feminicidio: Una propuesta de recategorización*, LLILAS, The University of Texas at Austin, 2008, str. 1–25.
26. Rittossa, Dalida; Škorić, Marissabell, Abandoned and forgotten? Violent deaths of previously abused female victims in Croatia. *Pravni vjesnik*, vol. 37, br. 3–4, 2021, str. 7–30.
27. Ruz, Tania Sordo; Hernández, Elena Laporta, El feminicidio en España: entre el rechazo conceptual y las resistencias político-jurídicas. *Iberoamérica Social: Revista-red de estudios sociales*, vol. 8, br. 14, 2020, str. 28–49.
28. Schrötle, Monika, Arnis, Maria; Naudi, Marceline; Dimitrijevic, Lara, Farrugia, Martina; Galea, Emily; Shakou, Alexia; Kouta, Christiana; Elena Rousou, Elena; Kofou, Elina Pavlou, Susana; Iglesias, Camila; Magalhães Dias, Carolina; Pontedeira, Cátia; Magalhães, Maria José; Coimbra, Susana; Paust, Ivana; Pölzer, Lena; Marcuello Servós, Chaime; Boira Sarto, Santiago; Almaguer Kalixto, Patricia; Eito Mateo, Antonio; Olaciregui Rodríguez, Paz, *Comparative report on femicide research and data in five countries (Cyprus, Germany, Malta, Portugal, Spain)*. FEM-UnitED Project, 2021.
29. Toledo Velásquez, Patsilí, *Leyes sobre femicidio y violencia contra las mujeres. Análisis comparado y problemáticas pendientes*, u: Tipificación del femicidio en Chile. Un debate abierto, Red chilena contra la violencia doméstica y sexual, Santiago de Chile, 2009, str. 41–52.
30. Zara, Georgia; Freilone, Franco; Veggi, Sara; Biondi, Eleonora ; Ceccarelli, Dario; Gino, Sarah,. The medicolegal, psycho-criminological, and epidemiological reality of intimate partner and non-intimate partner femicide in North-West Italy: looking backwards to see forwards, *International Journal of Legal Medicine*, vol. 133, br. 4, 2019, str. 1295–1307.
31. Wharton, John Jane Smith (1848), *The Law Lexicon, Or, Dictionary of Jurisprudence: Explaining All the Technical Words and Phrases Employed in the Several Departments of English Law, Including Also the Various Legal Terms Used in Commercial Transactions, Together with an Explanatory as Well as Literal Translation of the Latin Maxims Contained in the Writings of the Ancient and Modern Commentators*, Spettigue and Farrance, 1848.

32. Weil, Shalva; Corradi, Consuelo; Naudi, Marceline, *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*, Policy Press, 2018.
33. Weil, Shalva, *Research and prevention of femicide across Europe*, u: Weil, Shalva; Corradi, Consuelo; Naudi, Marceline (ur.), *Femicide across Europe: Theory, research and prevention*, Policy Press North America office, University of Bristol, 2018, str. 1–15.
34. Widjono, Monique, *Conceptualizing Femicide U: Strengthening Understanding of Femicide : Using research to galvanize action and accountability*, Washington DC, 2008, str. 7–25.
35. Željko, Darija, Procjena prvih deset godina Konvencije Vijeća Europe o sprječavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu*, vol. 28, br. 2, 2021, str. 381–404.

Summary

Nevena Aljinović, PhD*

FEMICIDE: FROM A NEOLOGISM TO A SEPARATE CRIMINAL OFFENCE

The introduction of the criminal offence of femicide, as the most extreme form of the culmination of gender-based violence against women, has caused more controversy and polarized attitudes than almost any other criminal offence to date. This strong word with political connotations raises more than a theoretical discussion about feminism because it strives to recognise and define the gender-based killing of women. Although opponents claim that the incorporation of the “symbolic concept” of femicide as an independent criminal offence has no substantive benefit at a practical level because it (only) nominally separates the already existing modality of committing the crime of aggravated murder with the same prescribed penalty, femicide contains a gender component and raises awareness of the existence of gender discrimination and violence against women. It is precisely in this indispensable determinant of femicide, especially its inherent gender component and the presence of violence against women as its immanent relevance, that the essential distinction of femicide from the crime of aggravated murder lies. Criminal law, as a living mechanism and social lifeblood, must keep pace with contemporary social conditions and, with its normative metamorphosis, serve contemporary social needs. In the context of the above, the positioning of femicide as a criminal offence is an important step towards the removal of the historically embedded “unequal power relations” between men and women, which is the only way to achieve an egalitarian society. The paper aims to analyse the discussions that preceded and the solutions that were adopted in certain European countries to raise awareness of the phenomenon of femicide and remove the veil of its “invisibility”, either by positioning it alongside crimes against life and body or by standardising it with a special law. The analysis is based on the teleological interpretation of legal provisions and the normative study of comparative legislation, including the theoretical considerations related to this topic.

Keywords: femicide, gender-based violence, violence against women, unequal power relations, separate criminal offence

* Nevena Aljinović, PhD, Assistant Professor, Department of Legal Sciences in Forensics, University Department of Forensic Sciences, University of Split; nevena.aljinovic@forenzika.unist.hr; ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-6557-2796>